

S FÜGGETLEN
SZEMLE

IRODALOM KRITIKA TUDOMÁNY

IRODALMI FŐMUNKATÁRSÁK:

SIMON ANDOR
HABÁN MIHÁLY
SÁFÁRY LÁSZLÓ

SZERKESZTI

DÉNES BÉLA

SZERKESZTŐSÉG
ÉS KIADÓHIVATAL:
VII, DAMJANICH U. 49
I. EM. TELEFON: 40-9-73
SZERKESZTŐSÉGI ÓRAK:
MINDEN SZOMBATON 5-7

A babonáság forradalma

A nyugateurópai emberiség lelkébe az utóbbi években beidegződött az az aggodalom, hogy a civilizációt fenyegető veszedelem Keletről jön, mint a tizenharmadik században a mongol invázió. Ez az aggodalom a Szovjetben és főképpen annak ázsiai politikájában látta az Európára várakozó pusztulás vulkánját, mint ahogy ez a föltevés nagyon is kézenfekvő volt. Könnyen el lehetett képzelni, hogy a szovjet világuralmi álmait és a föltámadt Kelet forrongó, expanziós erőt a körülmenyek, továbbá ügyes és következetes politika olyan méretű és akciósugarú hatalomná kovacsolják, amely a bomladozó, önmagát emésztő Európát könnyűszerrel legyőzheti. Tehát, míg az egyik oldalon a szovjet a gazdasági háború és a forradalmi propaganda eszközeivel a nulla alá süllyesztő Európa ellenállóképességét; a másik oldalon a Kelet, főképpen India és Kína, a vörös technokrácia szellemével fölfrissülve, az ázsiai nacionalizmust — amely lényegében is más, mint az európai — állítják kimeríthetetlen erőtartálékkaival és többszáz milliós embertömegével egy mammoth-hódítás szolgálatába. Ez a nagyszabású politikai elgondolás azonban nem juthatott és a dolgok mai állása szerint nem is juthat a megvalósulás stádiumába. Az öt éves tervek sikerének egyik előfeltétele egy legalább is közepes felvevőképességű Nyugateurópa, ami pedig ezidőszent dűmping és a kapitalista rendszer stabilitását alakító propaganda nélkül is csak illúzió. Ma már a szovjet a második öt éves terv végrehajtásánál az extenzív alap helyett, az intenzív választotta. Dumping- és propaganda-szerveit mindenütt leállította és ennek következtében bele kellett nyugodnia abba is, hogy déli és délkeleti Ázsiában a lendítőkar szerepén túl nem juthat, mert az ázsiai mozgalmak függetlenítették magukat az északi befolyástól és a saját útjukon tapogatóznak tovább.

A szovjet elleni aggodalom tehát nem bizonyult reálisnak. Ellenben sokkal veszedelmesebb közelségben, hihetetlenül rövid idő alatt növekedett nagyra egy másik mozgalom, egy soha nem létezett arányú tömeghisztéria megjelenési formájában. S míg a szovjettől való félelem inkább csak egy, a saját vagy sajátjának vélt osztálykultúrájáért és osztályérdekeiért rezzenő réteg hypochondrikus idegessége volt, ez a mozgalom sokkal több elővigyázatot követel. A szovjet lényegében mégis intellektuális elgondoláson alapszik s a tizenkennedik és huszadik század szellemi túlprodukciónak vallhatja egyik szülőjének. A másik mozgalom azonban — a *hitlerizmus* — a nyugati kultúra és civilizáció alapjai ellen tör, mert ha sallangjaitól és zírvarabos „elméleteitől” megfosztjuk, nem kevesebbet akar, mint elpusztítani mindazt, amit a fölvilágosult emberi szellem a gondolkodás szabadsága és a humanisztikus kiegyenlítődség társadalmi evolúciójában alkotott vagy aminek alapjait megvettette.

A történelemelőtti civilizáció egyik sajátos korszaka az úgynevezett heliolit kultúra, amelynek szellemi része kizárólag babonák, tabuk, varázslatok és sötét misztériumokban merült ki. E korszak számos varázseleme közt az uralkodó motívum a *szvasztika*; a horogkereszt. Ezt a jelet vette szimbólumává a nemzeti szociálisták.

Több, mint bizonyos, hogy nem öntudatosan választotta a hitlerizmus a szvasztikát. A történelem forrásban az analógiák és ismétlő-

dések keresésének tudománya és ennek keretében reáharul az a feladat is, hogy térben és időben az emberi lélek *állandóit és változóit* megállapítsa. A heliolit-korszakra való utalás per analógiát egyenlő azokra az emberi tulajdonságokra való hivatkozással, amelyek az emberi lélek legfőbb „állandói” közé tartoznak: olyan tulajdonságok, amelyek az emberiség életfolyamatának mindenkor jelentős mozgató erői maradtak. Ezek a tulajdonságok az emberi és állati eszmélés határmegyején fekszenek és fő megnyilatkozásuk a nem-gondolkodás vágya, vagy helyesebben a „lélek kényelemszeretete”, amely tehernek érzi magát, ami a fejlődés, a kultúra és magasabb életutad fölöttéle és konzekvenciájaként reáharul. Az emberi léleknek ez az ősi állandója ma is minden pillanatban ugrásra készen áll.

A hitlerizmus népszerűség és fantasztikus térhódítása, ami a jámbor kispolgár előtt érthetetlennek látszik, abban lel magyarázatát, hogy ezeken az alacsonyrendű, de elemértaris öszereji tulajdonságokon építette föl önmagát. Bár kétségtelen az is, hogy a nagy háború nélkül, amely rengeteg gátlást rombolt le, nem keletkeztek volna azok a szakadékok sen, amelyek lehetővé tették a szvasztika forradalmának gyakorlati megvalósulását. A háború lélektani utóezredéseinek kiszámításánál és elkönyvelésénél számításon kívül esett ugyan a hitlerizmust életrelhívó erők fölészínre szívárgása, talán azért, mert ez a folyamat éveken át lassú és észrevétlen volt s a fogalom még ismeretlen lévén, tüneteit meghatározni és regisztrálni nem tudták; az oksági folytonosság azonban világos, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy az elpusztult gátlások elfajzott kultúrtermékek voltak és nem emberi adottságok. Azt lehetne mondani, hogy a háborús effektusok burokrepszító hatásának több mint tíz évre volt szüksége, hogy eljussan az ember-piramis alját alkotó rétegekhez. A *magasabbrendűség*, a bizonyos szellemi megerősítést követelő elméleteken alapuló tanítások a *tiszta észre alapított világ-nézetek mindig ellenszenvenek a tömeglélek számára* és különösen idegenek attól az őriási szürke masszához hasonló rétegtől, amely gazdasági és szociális helyzetétől függetlenül a középeurópai kispolgári ideológia öntudatlan egységében e társadalomnak gerincét alkotja.

A történelem folyamán a hitlerizmus az első, amely a kispolgári tömegléleknek a horda-szellem ősi kollektívizmusán át óriási arányokban reáizálható jelentőségét fölismerie. Figyelembe kell venni, hogy ehhez a tömeglélekhez hozzátartoznak a lumpen-proletariaton kívül a lelkileg és szellemileg rög-höz-kötötteknek minden társadalmi osztályban föllelhető csapatai. Az egyoldalú osztálykultúra és osztályethika úgynevezett „intelligenciája” ugyanis, tehát főképpen a hivatalnok-intelligencia sokkal távolabb áll a szabad embernek a tömeglélektől független típusától, mint akárhány primitívebb, kevesebb tudású ember, aki azonban ismereteinek és világszemléletének alapjait nem a társadalmi babonák forrásából nyerte. Az a körülmény tehát, hogy úgynevezett intelligens emberek lelkesednek a hitlerizmusért, nem írható a horogkereszt „elmélet” értelmi nivójának javára. A hitlerizmus fölismerie azt, hogy ez a leg-szelebbebb kategória, amelyet végső elemzésében az evés, ivás és szeretkezésen kívül semmi sem érdekel, nem racionális elméleteket vár,

nem indokolást és okfejtést, nem magasabbrendű ideákat, megértést, humanizmust és szublimált igazságot, hanem tömegszuggesztiós külsőségeken keresztül a szimpla vágyak és kívánságok gondolkodás nélküli igénylését. A hitlerizmus elégtelét szolgálatott a lenézett és lemosolygott bornírtágnak és — akaratlanul is a szvasztika szelleméhez híven — a „modern kor követelményeinek” megfelelő formában visszaültette elvesztett trónjára a babonát és annak járulékait: az ös-gyüilöletet, a szellemi sötétséget s a merev formalitásokból összeállított s a gondolkodás minden szabadságjogát megtámadó tenyész-vagy törzs-ethikát.

A már ösmertettet oknál fogva érthető, hogy szaporodó tömegek fogadták ujjongó lelkesedéssel ezeket az „újításokat” s az „egészségesebb alapokra való visszatérés” vallását követik.

Ez a hit azonban merőben téves. *Az újításteremtés szerepe*, amelye a nemzeti szocializmus talán csak azért állította be magát, mert a végsőig excitált „közvélemény” ráerősakolta s a hitlerizmus ereje főképpen e mindennemű ráfogások és beleképzelések gyors és taktikus elfogadásában rejlik; a *mozgalom legnagyobb történelmi hazugsága*. A hitlerizmus nem a retorgrád és rothasztó gátlásokat elsőprő tevénység — nem az, aminek történelmi analógiája és ismétlődése szeretne lenni: az elkorhad civilizációkat fölfrissítő, újításteremtő és átalakító nomád öserő rőnesszanza. Epp az hiányzik belőle, ami az utóbbiban a leglényegesebb: a tradíciók és előítéletek nagy részétől mentes, lélekben, fantáziában és akaratban független emberek „szabad egyesülésének” megjelenési formája. A *hitlerizmus az első forradalom, amely egyetlen új eszmét nem vetett felszínre*, hanem gondolkodás és mérlegelés nélkül halmozott össze heterogén és gyakran ellentmondó „rendszerbe” mindent, amit háromezer év — ideértve a huszadik század harmadik évtizedét is — történelmi és eszmei lomtárából a maga számára hasznosnak és praktikusnak talált. Nem az érteleme és összefüggésre volt tekintettel, hanem még a célszerűség szempontján is túl azt kereste, ami a leghangosabban és leghatározottabban kihangsúlyozható s aminek megértéséhez és beidegzéséhez nem kell értelem.

A harmadik birodalom hadat üzent az individualizmus eszme- és kultúrkörének, de a munka-kollektívizmus helyett visszaállította a csonka-kollektívizmust, a szociális egyensúlyba hozott jövedelem- és munkamegosztás helyett megteremtette a dienstreglement fahanszeretét. Megtartotta a kapitalizmus gazdasági és kultúrrendszeréből mindazt, ami ellentmond a történelmi fejlődés, a racionális kibontakozás irányának és átvette a szocialista eszmekörből elsősorban azokat, amelyek az egyén különállását, önrendelkezési jogát, gondolati és lelkiismereti szabadságát korlátozzák és ezen a téren jócskán föllicitálta a bolsevizmus gyakorlatát is.

És mindezt — miért? Van a nemzeti szocializmusnak célja? Van! Egy ábránd, amely a maga túldimenzionált valószerűségében, a huszadik század derekába lobbant barbár fanatizmus maglyavilágánál félelmetes, egyébként pedig a bismarcki és hohenzollerni ideál jogutódja: a német világuralom kódós gondolata. És van benne egy eltorzított, rosszul értelmezett, de nagyon mély történelmi igazságba vetett hit: az, hogy a *faji öntudat* a leg-elementárisabb történelemcélpő erő. De a szűk-körű, önző, egyoldalú és rövidlátó nacionalizmus nem azonos a valóságos faji öntudattal,

amely kollektív akarat-típusú és kollektív tudatú egyéneket teremt, hanem inkább csak az individualizmus felhígított és felmagyított kiadás. Ma a fajok keveredésének korát éljük, de a modern közlekedés egymagában is kizárja faji birodalmak alakulását — különösen az európai történelem földrajzi határai között. A faji öntudat, amely az individualis és kollektív elemek sajátos és ideális kiegyensúlyozottságát jelenti és ebben rejlik elpusztíthatatlan vitalitása: a huszadik század derekán csak mint az emberfajta öntudata képzelhető el. Ezért siklik le a nemzeti szocializmusban rejlő történelmi igazság a reális irányvonal sereinről, de megőrzi így is teljes kinevitikai energiáját, amelynek lendülete egyelőre akkora, hogy könnyen nékülözheti az igazság bázisát és tartalmát.

Az utolsó kérdés pedig ez: ha az itt föl-sorolt tények és következtetések megfelelnek a valóságnak, akkor milyen konzekvenciákat jelentenek az emberiségre és a német népre és melyek azok a következmények, amelyek belőlük logikusan következethetők? És vajon nem tételvezető-e föl, hogy a szvasztika forradalma mégis csak helyes úton jár, sőt maga az új európai történelem? — A kérdés első részére határozott választ adhatunk. A

német népet magát, ezt a páratlan szívósságú népkolosszust, semmiesetre sem féltjük. Ez a nép megengedheti magának, hogy eljuttassa a babonák forradalmát, a középkor és a huszadik század bizarrul egybefogott paródiáját. A német nép sokat szerepelt a történelemben, de a német államiság még mindig csak történelmének kezdetén van s ennek az ifjú államiságnak kereteit kitöltő nemzet a pubertásévek forrongásait éli. Nem fog belepustulni, mert szervezete kitadja a mérget. De vannak csekélyebb vitalitású államiságok és van egy nyugati szellemű kultúra. Ezek ne feledkezzenek meg Mithridates történetéről és azokról a kellemetlen tapasztalatokról, amiket a fehér ember szerzett a trópusi sziflisz körül.

A kérdés második részére válaszolni nehezebb. E pillanatban még nem tudhatjuk, hol végződik az arányaival minden ösztönös és értelmi ellenállást leípró szervezőmunka naroktizáló hatóköre. De nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy Európa beteg, hogy a felcsillanó fáklványfénkek a felozlás lidércárlángjai is lehetnek s az égbe színeződő pír nem annyira egy különös hajnal fénye, hanem inkább egy még különösebb alkonyat bíborkőde — vagy egy távoli tüzsvész furcsa és borzongató ragyogása.

(Budapest)

Lénárt Andor.

A nő sajátos embersége

A XIX. század feminizmusa helyes és jogos törekvést tűzött ócul maga elé, amikor a nő *egyenjóságáért* szállt síkra. A nő, a férfiak által szervezett és vezetett bármelyik társadalmi rendben belül, valóban jogosan érezhette elnyomottnak magát úgy politikai és gazdasági, mint kulturális és morális vonatkozásban. Azért elévülhetetlen érdeme a feminizmusnak, hogy a nőt öntudatra ébresztette, kiemelte másodrendű emberi mivoltából és szerepéből, politikai jogokhoz juttatta, többkevesebb függetlenséget harcolt ki a számára s főleg szabadabb tette előtte a kultúra útjait, megkezdve ezzel egy morális fölfogás kialakulásának folyamatát.

Am ugyanígy meg kell állapítanunk a feminizmus nagy történelmi tévedését és azt a kárt is, amit a maga tévedésével a nőemancipáció ügyének okozott. A feminizmus tévedése abban áll, hogy *figyelmen kívül hagyta a nő sajátos emberségét* s éppen ezért az emancipáció lényegét nem abban látja és realizálja, hogy a nőt egyenrangúvá és jogúvá tegye a férfival, hanem *egyformává* tegye vele. Innen magyarázható a feminizmus legfőbb törekvése, hogy a nő előtt megnyissa az életnek, hivatásnak és szolgálatnak mindazon területeit, amelyek a férfi előtt is nyitva vannak, főleg pedig a termelőmunka és hivatali tevékenység kapuit.

Nyilvánvaló, hogy a feminizmus jellegzetesen a kapitalista termelési rendnek a terméke. Azé a kapitalizmusé, amely a nőben nem látott és keresett mást, mint kizsákmányolható munkaerőt és termelőszőkezt. Az orosz szocializmus bírálata alá vonja ugyan ezt a polgári feminizmust, ám távolról sem abban az értelemben, mintha ezt a kapitalista szemléletet akarná visszautasítani. Ellenkezőleg, éppen ennek a kapitalista szemléletnek a teljességre viteléért száll síkra, mikor egyrészt szemére veti a polgári feminizmusnak, hogy a nőt anélkül akarja bevonnai a termelő munkába, hogy egyúttal a háztartási és gyermeknevelési föladatak alól mentesítene, másrészt tervbeveszi a háztartási és gyermeknevelés kollektívizálásának fokozatos keresztülvitelét, hogy így a nőt tökéletesen „főlszabadítsa” a termelőmunka számára.

Kétségtelen, hogy minden korban lesznek majd nők és lehetnek olykor igen nagy számban is, akik a sajátos férfimunka vállalásában és ellátásában találják meg hivatásukat és boldogságukat. És a nő egyenjóságához valóban hozzá is fog tartozni mindenkor az a követelmény, hogy ez elé a vágya elé ne álljon semmi akadály. De ugyanígy bizonyos az is, hogy nagy általánossággal változatlanul fennáll a természet időtlen törvénye, amely nem ok nélkül hoz létre külön férfi és külön nő-embert; amely a nő számára a *maga sajátos testi, lelki és szellemi akotásában, sajátos emberségét és rendeltetését szabott meg*. Oly sajátosságokat, amelyek nem a nő elnyomottságából és kultúrátlanlanságából erednek, hanem az Isten teremtő szándékából. Oly sajátosságokat, amelyeknek uralkodó jellegű tervszerű neveléssel és szoktatással háttérbe

lehet ugyan szorítani, de végképpen kiküszöbölni nem lehet soha.

A nő és a férfi külön emberségét elsősorban azzal a más-más látókörrrel jellemezhetjük, amely alatt a maguk életét szemlélik és értéklik. Míg a férfi látókörét bizonyos történelmi szemlélet jellemzi, amely több-kevésbé multat, jelent és jövőt fog át az egymást váltó generációk sorsával és érkeivel: *a nő sajátos érzéketlenséggel bír úgy történelmi, mint politikai irányban*. A nő érdeklődése és szeretete szinte kizárólag saját nemzedékére, illetve jelen életébe eső, vagy belőle szakadt nemzedékre korlátozódik. A férfi a maga történelmi és politikai szemléletének megfelelően tudatosan és előszeretettel fordul ambícióival

Látomás az Alföldön

Üres az országút, megállok az ólmos sötétségben.

Leülök egy kilométerköre és csendben várok, mint a bibliai Illés, mikor az Úr érkezését leste.

Cifra nóta száll valahonnan, nehéz álm hever a tanyákra és megelevenedik az éj.

A magasban országos panamák suhog-nak, megtelt a bőség szarúja és kiürül az urak asztalára.

És felzúg a jegenyefasor, hullámot vet a föld!

Keserű panaszok futnak a fülemhez, a mezőkön dühöt és tompa jajgatást kerget a szél.

Kiáltás hallok!

Vesszét fut a nép, csorog a vére; mint a kivágott fa, árnyékára dől.

Aztán csend terül a síkságra, sűrű takaró alatt hervad az élet.

Csak a cifra nótaszó erősödik egyre; sebeket fakaszt a réteken, megfeketednek a pipacsok és szirkutak elhanyagják.

És íme, egy óriási esontváz közeledik az országúton. Lépése harminc öl, derekáig érnek a jegenyefák és a teste világit.

Csontból faragott furulyát fúj, így megy el előttem.

Nagy hatalommal jár az alföldi pusztákon, lába nyomától izzók esik a bűzába, aranka a lóherésbe.

Ahol felhangzik egykedvű nótája, hét-hónapos magzatokat elvetik az asszonyok és az emberek foga összekocódik a forró nyárban.

En pedig tovább ülök a kilométerkövön, amíg a hajnali szekerek munkába indulnak.

Ülök és várok, mint hajdan Illés, mikor az Úr érkezését leste.

(Budapest)

Habán Mihály.

a közösség szolgálatai felé. Ellenben a nő a maga szeretetével és szolgálatával lehetőleg csak a közvetlen környezet, elsősorban a család számára takarékoskodik és a maga férfiját minden befolyásával igyekszik visszatarítani azoktól a közszolgálatoktól, amelyek nem mozdítják elő láthatólag és kézzelfoghatólag egyúttal a család javát is.

A szellem világa iránti érdeklődést csak a férfi tudja fölkelteni a nőben és pedig mindig a maga személyén keresztül. A nő szellemi érdeklődése elsősorban mindenkor a szeretett férfinak szól és nem magának a szellemi világnak. Szellemi érdeklődése a férfi iránti érdeklődésével együtt szűnik meg, illetve orientáldók át az új férfi érdeklődésének irányába. Inuen van, hogy a nő végeredményben a legkülönbözőbb irányú szellemi érdeklődésre képes, minden irányban ugyanolyan érdeklődéssel, illetve érdeklődéssel.

A nőnek ezen külön lelkiségén sajátos rendeltetés épül. Míg a férfi rendeltetés még a nyárspolgár legtípikusabb eseteiben is többé-kevésbé mindig az örökkévalóság bélyegét viseli magán, addig a sajátos női rendeltetés a jelenvaló világ érdekeit és értékeit képviseli és nézi. A nőnek ez a rendeltetése részint a férfi, részint a gyermek személye körül kristályosodik. A nő odaáll mindkét gyermek mellé, hogy a maga realisabb gondolkodásával: józanságával és óvatosságával, kevesebb hiszékenységgel és földhöz ragadtságával visszatartsa őket a veszedelmektől és figyelmeztesse az élet valóságaira.

A nő aszerint, hogy képességeivel, illetve az azokon nyugvó rendeltetésével inkább a férfhez, vagy pedig inkább a gyermekhez tapad, két jellegzetes típus mutat fel: *a szerető és az anya típusát*. A szerető és az anya más-más magatartását a *szeretem*, illetve a *szeretet* más-más lelkerői és képességei motiválják és kormányozzák. A szerelme a létért való harc egyik formája és esete: a szeretet ezzel szemben a szociális szolgálat törvénye.

Ha mármost arról van szó tehát, hogy az emancipáció milyen szolgálatokra és hivatásra szabadítsa föl a nőt, akkor azt kell mondanunk, hogy elsősorban az *anyaságra és a szerelme*. Nincs sürögősebb és fontosabb tennivalója a társadalomnak a nő boldogsága és jóléte érdekében, mint az, hogy egyrészt ezekre a szolgálatokra alkalmassá nevelje őt, másrészt e szolgálatokat lehetőleg tegye a számára. Ha egyáltalán fontossággal bír, hogy a nő előtt *mindenfajta* életpályát megnyissunk, úgy elvitathatlanul elsőrendű fontossága van annak, hogy éppen azokat a szolgálatokat tegyük lehetővé a számára, amelyek sajátos emberségének és rendeltetésének megfelelnek. Nem akarjuk lebecsülni az ipari és gazdasági termelőmunkát, sem a hivatali és intellektuális tevékenységet, mégis bizonyos, hogy az a termelőmunka, amelyly az anya a maga gyermekét a saját testéből megépíti, világra hozza és fölneveli; az a gond, amelyly a hitves és szerető a maga testének és lelkének szépségét ápolja és megőrzi, sőt fokozza, szerelme által továbbépíti, a társadalomra nézve van olyan fontos, értékes és jelentős, mint az előbb említett tevékenységek. S főleg kétségtelen az, hogy a nőt úgy szabadítani föl, hogy ezzel eltereljük a maga sajátos rendeltetésének teljesítésétől, haladásnak semmiképpen nem nevezhető.

Egy új társadalmi rendért folyik világszerető a küzdelem. Amde egy tökéletesebb társadalmi rendnek az ipari termelés és bürokrácia gépies és szellemtelen feladatai alól, nemcsak, hogy a nőt, de általában az egyetemes emberséget mentesítenie kell. Az alakulóban lévő társadalommal szemben hangoztatnunk és követelnünk kell a nő emancipációját. De ennek az emancipációnak a lényege most már nem abban fog állani, hogy a nőt mind teljesebb mértékben állítsuk be a termelő folyamatba. Ennél sokkalta nagyobb és fontosabb követelményt állítunk fel: tegye lehetővé az új társadalmi rend a nő számára, hogy *boldog, gondtalan és tökéletes anya lehessen*, illetve, hogy *szerelemi életét teljes gazdasági függetlenségben és erkölcsi tisztaságban élhesse*. És ez nem kisebb feladat a társadalomra nézve, mint a régi értelmű emancipáció megvalósítása; egész sor fontos és súlyos gyakorlati és erkölcsi követelményt foglal magában, amelyeknek a teljesítése elől az új társadalomnak többé nem lehet kitérnie. Ezek: a *szerelmi élet új, etikus értékelése*, a *férfi és nő együttélésének új, erkölcsi rendezése*; a *szabad párválasztás jogi és gazdasági akadályainak elhárítása*; a *születésszabályozás kérdése emberséges rendezése*; az *anyaság tisztességének és jogának biztosítása*.

(Budapest)

Simándy Pál.

A pohár víztől az aszketizmusig

Az orosz polgárháború éveiben az orosz ifjúság nagy része azt a jelszót adta ki, hogy a nemeknek egymáshoz való viszonya egyszerűen élettani esemény s a férfi és a nő egymáshoz való kapcsolata nem becsülhető többre, mintha a szomjas ember egy pohár vizet inná meg. Bár a polgárháború három év alatt véget ért, a *pohár víz* elmélet anarchiája tovább uralkodott és Szovjetországnak hatalmas szellemtörténeti erővé alakult. Ez az erő a fiatalságnak kemény és vitát nem tűrő védekezést váltott ki a szerelemnek minden kispolgári szentimentalizmusa és romantizmusza ellen. Az érzelme megnyilvánulásai ellen ez a valósággal ideges félelemből eredő ellenállás végeredményben annak a racionalizálásnak a kifejezése, amelyik az egész mai orosz életet és berendezkedést jellemzi és így történhetett meg, hogy 1927-ben a moszkvai egyetem anéktján a diákok az anékt főkérdésére, hogy mi a szerelem, a következő választ adták: „Kérdésére, hogy mi a szerelem, nem tudok válaszolni. Mindenkinél tudnia kell, hogy az, amit valamikor szerelemnek neveztek — nem létezik”.

Az élet minden területén racionalizálásra törekvő Szovjetországnak nem az egyedüli társadalom, amelyik a szerelemnek élettani magyarázatát és élettani képleteit állította a nemi élet tengelyébe. Ugyanakkor, amikor Oroszországban a polgárháborúk, a termelés racionalizálása és az ország napról-napra erősödő technizálódása folytán kitermelt életviszonyok a pohár víz elméletét ünnepelték, a háború utáni Amerikában, amely a gazdaságilag győzedelmes befejezett háború prosperitójának dús aratását élte, a szerelem egészen hasonlóképpen alakult. A különbség csak annyi, amennyi a technizálódás kezdetén és a technizálódás tetőfokán álló társadalmak között éppen lehetséges volt: itt pohár víznek, ott *pohár cocktail*-nek hívták az elméletet. A kettő végeredményben azonban azonos, az egyik egy egyszerű, az élettani törvényeivel éppen most megismerkedett szegény ember pillanatnyi szomjúsága, — a másik a gazdag ember rafinált vegetatív működése csak annyi különbséggel, amennyi a víz és cocktail — a szegény és a gazdagság között fennáll.

Az élet elanyagiasodása, elkatonásodása, technizálódása és uniformizálódása Oroszországban is, Amerikában is, azonos új nótípust termelt ki. Az orosz ötvenes terv szédületes iramának sportszerűvétele a nemi élet terén végeredményben olyan nótípust formált, mint az Egyesült-Államok elkényeztetett és férfias

sportjától nőietlen flapperjei. A század, amelyik a nő felszabadulásának jegyében indult, a nő felszabadítását a már iparosodott és az iparosodó államok társadalmában oly mértékben érte el, hogy a társadalmi erők a felszabadulásnak ilyen módja és ilyen értelme ellen majdnem akkora erővel szálltak szembe, — mint amilyenek ezt kiváltották.

Világszerte, a fascista reakcióban, *Mussolini* jazz-üldözése és *Hitler* konyhalánnyá tenyészített fajtisztja nője: védekezés az efajta felszabadulás ellen. A fascistáktól „kulturális szivizmusnak” nevezett szellemi áramlat legkönnyebben sebezhető pontjává az orosz szabadszerelmek és az amerikai országútiak szélén álló, autókban történő szeretkezés vált. Azonban a reakció természeténél fogva szívesen elfelejtí, hogy Amerikában a nő ily módon való felszabadulása kifejezetten a világháború alatt s utána föllendülő kapitalizmus terméként jelent meg — Oroszországban a cári háborúk reakciójaként — és az ellenforradalmi gondolkodás neuroziséra jellemző módon felejtí el azokat a törekvéseket és szellemi küzdelmeket is, amelyek ezekben a társadalmakban a nő felszabadulásának ilyen módjai ellen keletkeztek. A pohár víz teóriának Szovjetországnak hamarosan támadt ellenzője. Professor *Salkind* például, aki tizenkét pontban foglalta össze a nemi erkölcs parancsait, a hatodik pontban élesen szembeállít a pohár víz teóriájával: „A szerelem legyen egyenlet, inkább az állandóság, mint a változatosság jellemezze”. *Lenin* igen korán, már a polgárháború éveiben fölvette a küzdelmet a nemi anarchia ellen és barátjának, a most meghalt *Clara Zetkinnek* a következőket mondta:

„Ez a pohár víz elmélet egészen megőrizte fiataljainkat, sok ifjú leányt és fiúnak lett végzeté. A híres pohár víz teória marxista-ellenes és ezenfelül társadalomellenes. A nemi életet nemcsak a természet szabályozza, hanem a kultúra is, akár felejt, akár felejtlen ez. Eppen *Engels* mutatta ki „A család eredete” című könyvében, milyen nagy jelentőségű az, hogy a nemiség egyéni szerelemmé fejlődött és finomult. Kétségtelen, hogy a szomjúságot ki kell elégíteni. Azonban jut eszébe normális embernek normális körülmények között az ucca sarába fekdülni és poeolyából inni? Vagy akár egy pohárból, amelynek szele sok szájtól zsíros? Még fontosabb azonban a kérdésnek a szociális oldala. A vizivás valóban egyéni dolog, azonban a szerelemhez két ember kell és egy harmadik, új élet keletkezhetik belőle. Ez a tény társadalmivá teszi az egész kérdést

és a közösség iránt való kötelesség is megjelenik benne”. *Szjemaschko*, népegészségügyi népbiztos, az egyetemi hallgatókhoz intézett nyílt levelét a következő mondattal végzi: „Az állam egyelőre szegény ahhoz, hogy rólatok gondoskodjon, gyerekeket neveljen és a szülők eltartását is vállalja! Eppen ezért önmegtartóztatást tanácsolunk nektek”. Az öltözködésében, hajviselésében, járásában is katonás orosz nő, aki püder és festéket nem ismer, a szerelemtelenségnek korszerű pózával az orosz férfi gyöngédtelenségre és keménységre hajló nyersségét még csak jobban kiépítette. Ez ellen tiltakoznak *Bogdanow* regényének szavai: „Elsősorban azt kívánom, hogy a fiúk és leányok egymással szemben óvatosabbak és figyelmesebbek legyenek, de azt is, hogy a leányok — önmagukkal szemben is”.

Az angolszászoktól kiindult suffraget mozgalom a maga legnagyobb meglepetésére tapasztalta, hogy a nő felszabadításért folytatott harcra a pohár cocktail teóriában csücsösödött ki. Így azután érthető, hogy az Egyesült Államokban ugyanazok a szerzők keltek ki a flapperok ellen, akik valamikor a suffraget mozgalom irodalmi előharcosai voltak. *Upton* és *Lewis Sinclair* az Egyesült Államok prosperity-kapitalizmusában felszabadult nő ostromozóivá lettek ugyanakkor, amikor *Agnes Smedley* Magányos asszonyában a női felszabadultságnak olyan szomorú akkordja csendül meg, hogy azt már *Lewis Sinclair* legutolsó regénye, az *Annie Vickers* sorsa, alig tudja szomorúbbá tenni.

Az új orosz irodalom művészetlen, propagatív tiltakozásai és az új amerikai irodalomnak nem sokkal jobb irányregényei jelzik azt az utat, amit a mai nő felszabadulása során megtett. Ehhez már alig szükséges hozzá tenni, hogy volt szovjetülés, amelyen a férfiak legelőbb is a nőkel való egyenjogúságot kérték és fölesendültek amerikai hangok, amelyek a nőtlő leigázott férfi érdekében kérték szót. A korszerűlemre jellemző, hogy a fejlett amerikai magánkapitalizmus és a fejlődő orosz államkapitalizmus felszabadított női — egyik helyen luxusiényeik kielégítése miatt, másik

Barbara, Burzsi és a Költő

Az előkelő cukrászda előtt rendkívül nyúlánk, úri-utó állott meg és hármán szálltak ki belőle: Barbara, Burzsi meg a költő. Barbara egyetlen értékes tulajdonsága: szépsége volt. Foglalkozása: grófkisasszony. Eletkora: két éves és hetven éves. Néha volt csak huszonkét éves, de ilyenkor pózolt és minden kétség kizáróan egy jófűlélt, patinás és jóhábzból való ypszilónhoz hasonlított. Burzsi foglalkozására nézve öleb, vagy másnéven negyvenötcentis butaság. Hivatására nézve: szórakoztatási eszköz. Származására nézve pedig amolyan pedigrics kutyája, kinek multjában sem díjjakat, sem aranyplaketteket, sem szegényfoltokat találni nem lehet. Szóval Burzsi társadalmi hovatartozandósága az arisztokráta agár és a proletár juhászok között keresendő. Az autóból utolsónak a költő szállt ki, általában a költő mindig utolsónak száll ki. A költő hivatása, foglalkozása és legfőbb tulajdonsága: szegénysége volt. A költő olyan szegény volt, hogy akadtak napok, amikor kizárólag cigarettafüstben főtt rimeket evett és voltak viszont napok, amikor nyersen ette a rimeket. De mindenesetre olyan szegény, hogy a felületes szemlélő e nyomorúságot különködésnek lihetta. A grófkisasszony azonban nagyon szerelmes volt a költőbe, mert utóvégre mégis csak igazán sikk, apart és romantikus dolog, hogy valaki ilyen szegény legyen. Amikor leültek a cukrászda teraszán, Barbara epervörös szájából nagyon szomorúan bugyborékolta elő a panaszok:

— Kedves Költőm — mondta olyan elegánciával, mintha a szavak monoklit hordtak volna — megint panaszkodnom kell. Anyi gondom van ezzel a kutyával. Ha az ölemben veszem: illetlenkedik. És ha nem veszem az

ölemben: sír. Az ember igazán nem tudja mit teygen.

— Ó, nagyon egyszerű — felelt a költő azon a sejtlenes hangon, melyet azért használnak oly előszeretettel a költők, hogy ne lehessen tudni, hogy bölcsességet, vagy butaságot mondanak-e. — Az ilyen kutyát vagy megöli az ember és akkor nem piszkít és nem sír. Vagy be kell zárni a kamrába és akkor legalább egy helyen piszkít. Vagy öibe kell venni és nem szabad törődni vele, ha piszkít. Vagy hagyni kell a földön és örülni kell, hogy sír.

Burzsi ezalatt megállt az asztal előtt és rövidkeket, kellemetleneket vakkantott. A kutyában volt valami különös szemtelenség, mert mindig a gazdag Barbara lábához húzódott és onnan vakkantott át a szegény költőhöz. A költőnek azonban hosszú lába volt és így módjában állt minden vakkantás után orron rügni a kutyát. A kutya ezért nagyon nehezelt a költőre és ha tudott volna beszélni, bizonyára azt mondta volna, hogy szemtelenség egy jóhábzból való kutyát orronrüggni, ez nem illik, ilyet egy úri ember nem is tesz, legfeljebb egy házmester. De az sem tesz ilyet. És általában, micsoda nevetelenség, hogy az erősebb bántja a gyengébbet, ő ilyet soha nem tenne, mert mire való akkor a nevelés. És éppen ezért, lévén ő a gyengébb, keeses léptekkel megkerülte a költőt és beleharapott a lábába. A költő ezen végtelenül felháborodott olyannyira, hogy verte az asztalt, ami annál nagyobb gyalázatosság volt részéről, mert hiszen egy előkelő cukrászdaiban ült, ahol illetlenség dühbe jönni. Haragjában azonban fel-döntötte az előtte lévő haboskávét. A haboskávét a kutya fejére esurgott és miközben nagy elégtétellel nyaldosta kedvence ételét, hálás pillantásokat vetett a költőre, gondolván: Ti szegény emberek ugyan gyorsan tűzbe jöttök, de hála a jó Istennek, a haboskávét mégis csak mi isszuk meg.

Néhány nappal később a költő otthon ült padlásszobájában, melyet havi tizenöt pengőért két gérrrel, tehát hármashan bérelt ki. Íróasztala fölé hajolva görnyedt. Megrendelésen dolgozott. Egy Marx Károly nevű ember Kapital című, rendkívül hosszú elbeszélést kellett verses eposzá átalakítania. A feladatot igen nehéz volt, de meg kellett csinálni, mert száz pengőt ígértek érte. Különösen a verses formával volt sok baj, mert a költő inkább a szabad verset szerette. Nagyon sok esetben a jóhangzás és a rím kedvéért az igazságok sorrendjét is föleserlette, de ez nem volt nagy baj, mert sem a költő nem vette észre, sem a közönség. A költő éppen egy kis előszót írt a könyvhöz, mely így kezdődött: „Az idők sarát csak egy állja, Marx Károlynak Kapitálja”, amikor kinyíltott a padlásszoba ajtaja és belépett rajta egy remekül öltözött, nagyon előkelő úr: Barbara sofförje. Mélyen meghajolt, alázatosan, mint ahogy az egy sofförhöz illik és a költő legnagyobb megdöbbenésére letette a szoba középre Burzsit.

— A Méltóságos grófkisasszony küldi, — mondta. — Ma kétszer piszkolta le a méltóságos kisasszonyt. Nem bírja tovább. Kéri a költő urat, viselje a kutya gondját. — A sofför összevágta bokáját és eltűnt.

— Szóval kirúgták — fordult most a kutya felé. Legnagyobb meglepetésére azonban a kutya sem-nem vakkantott, sem-nem ugatott, mindössze szép csendesen járkált fel-alá a szegényes padlásszobában, csak mikor a szoba sarkában felhalmozott könyvekhez ért, ugrott egy nagyot és szaladt a másik sarok felé. De nem ugatott. A költő azzal magyarázta meg magának e nagy hallgatást, hogy a kutyának ez a fajtája egy félóránál kirúgatásuk után sohasem szokott ugatni.

Az íróasztal mellett széles, rongvös és hajdan bőrről áthúzott karosszék állott. A karos-

helyen a termelő erők kiterjesztése érdekében — fölszabadulásuk áldozatai lettek.

Az új nőtípus — túlszabadította magát. Túl nőieségén és túl — a szemelmen. A kapitalizmus belső ellenmondásaihoz tartozik végső eredményében a nőnek a kapitalizmuson belül történő fölszabadulása is. Ennek az ellenmondásnak legdöntőbb, legfontosabb, legjellemzőbb és legélesebb kifejezője az a tény, hogy a családból kiszakított nő és a polgári társadalomnak ezeket a nőket szenvedélyesen utánzó női, akik a szerelem lelki, irracionális elemei helyébe az élettani tényezőket helyezték és vállalták — éppen az élettani adottságokkal nem számoltak.

Az élettani adottságok, a nők testi sérülékenység és fejlődésben való gátoltságuk, a fölszabadultságban túlkompensáltak jelennek meg. Amikor az a cél, hogy a nők testi és lelki, különleges és sérülékeny helyzetéhez igazodjék a társadalom, — a rosszul értelmezett fölszabadulás, Amerikában és Oroszországban egyaránt a nők élettani természetének megváltozását várja. Így azután a nők közül számosan hiszik, hogy a társadalomban elfoglalt új helyzetükből, szabadságukból, nemi felelőtlenségükből végül élettani jelenségeik is átalakulnak és akadnak nők, akik férfi partnerükkel szemben női életük elmaradhatatlan és megváltozhatatlan testi megnyilatkozásaiért is már-már vádaskodásra és az „osztályhelyzetből fakadó leigázottság” jelmondatára hajlamosak. Mindez csupán a racionalizáló, technizáló, amerikasodó korszellem terméke. Bizarr ellenmondásukat csak elmélyíti az a tény, hogy Oroszország és a technika orgiájában vezető Egyesült Államok női vannak ebben az élespatban.

Kétségtelen, hogy a tizenkilencedik század fejlődő kapitalizmusa, mikor a nőt a családból kiszolgáltatta és munkahelyekre állította, egyszersmind annak a kísérletnek az alapjává is vált, amelyik a lélektan helyébe az élettant állította és az emberi fölszabadulás indoklásául az egyén élettani törvényeit hozta föl. Ezért lett a tizenkilencedik század lélektanává a biológia és csak később vállalkozott a modern lélektan arra a föladatra, hogy az élettant magyarázat nélkül maradt lelki jelenségeit is racionalizálja és az élet tudományai közé iktassa. Nem e lélektan, hanem az emberi lélek irracionális törekvései tehetnek arról, hogy ez a lélektan végső használatában és eredményeiben annyi irracionális elemet hordozott magában, hogy a huszadik század e lélektant — éppen e század racionalista törekvései miatt — Oroszországban és Amerikában — elvetette és minden, az irracionális ellenintézet törekvésével ismét az élettanhoz menekült. E korszellem, amelyik a racionaliz-

széken egy könyv fekiúdt. Hatalmas nagy kötet, melynek közepén egy kép volt látható, a képen egy guillotine, a guillotine mellett egy szállás úriember, mellette egy nagyon rendetlen ember, aki olyan rendetlen volt, hogy még a fejét sem a nyakán, hanem egy fűrészpórral feltöltött kosárban hordta. A kép alatt egy szerény cím nagy, vastag aranybetűkkel hirdette: A Francia Forradalom története.

Burzi felette nyugtalan lett. Sehoh nem találta helyét. Egy-egy perere ugyan lehevert a szoba egyik vagy másik sarkába, de aztán fölugrott és tovább mászkált. Olykor a költőre nézett, de csak rövid időre. Egyszerre csak megpillantotta a rongyos karosszékét. Előbb körülsétálta, aztán ügyes mozdulattal fölugrott rá. Ide-oda tipegett a Francia Forradalom Története című könyvön. Fekete és nedves orrával megszagolta a guillotine-t, a szállás embert és a rendetlenkedőt, majd valami nagy, megbékélt mozdulattal elterült a széles könyvön, fejét a karosszék támlájának támasztotta és roppant hálás szemekkel nézte a könyvet, mely néki oly főnm nyugodalmat adott. A költő pedig megállt a kutya előtt és így szól hozzá:

— Itt aztán pihenhetsz, Burzi. Hiszen ez majd nem a bölesöd, amelyben megszületted. Az előkelőségek kirúgtak, mert lepiszkoltad őket. De mi lesz veled, ha ezt is telepiszkolod? — Burzi nem felelt. Nyárspolgár volt és a nyárspolgarok nem vitakoznak.

Aztán elaludt a kutya és a költő is lassan nyugodni tért.

Másnap korán ébredt. Első dolga volt, hogy megkeresse Burzit. De Burzi eltűnt a karosszékéből. Mindössze egy apró kis névjegyet hagyott hátra a Francia Forradalom Története című könyvön, mégpedig a könyv közepén, pontosan ott, ahol a guillotine, a szállás ember és a rendetlen ember képe volt.

(Budapest)

Goda Gábor.

mus és irracionális között való lázas változásában hol értelmi, hol érzelmi hitet keres és hol tudományban talál világfölfogást, hol világfölfogásból számítol le tudományt, az átmeneti kor minden vergődésében és kétségében végeredményben ma ott tart, hogy az irracionálisban eltévelyedett lélektan helyébe nem az élettant, hanem a társadalomtudományt helyezi.

Napjaink egy meginduló kísérlet napjai, amikor a szellemi és nemi élet zárvarában a felelősség a nemi partnerrel, — mint társadalmi partnerrel szemben — új eredményeket és új embereket hoz létre. Allítólag a szociológ-

gia a nemi erkölcsöket biztosító szerepét sokkal jobban tölti be, mint annak idején a biológia. Az új szerelmet tehát a szociológia kívánja irányítani. Csakhogy ezt a szerelmet még mindig az jellemzi, hogy nincs romantikája, hanem egészen új, eddig ismeretlen felelősségérzés és becsületesség hatja át, amely egészen az aszketizmus, a két egymástól megszálló pillére annak a hídnak, amelyen az új fiatalságnak találkoznia kellene. Félünk: mint annyi sok más, ez sem fogja boldogságukat, harmoniajukat meghozni!

(Budapest)

Totis Béla.

Lyukas harisnya

Talán az az oka, hogy az ottawai konferencia is eredménytelenül végződött. Talán, hogy sérelem az, ha valaki a kirakatban ebédel s mintegy mutogatja magát annak, aki már régóta nem evett. Talán, mert már halkorunkban a nagy hal megette a kishalát s még ma is oly szórakoztató a borzongás, amellyel olvassuk, hogy Pálinkás János kiirtotta öttágú családját. Talán, mert rosszanyagú ruhában, formátlan cipőben oly epedve nézegetjük a szép szövegetek s ingamagokat a kirakatokban. Igen, az nem lehet véletlen, hogy Manya ezen a délután éppen a belvárosi kirakatokban gyönyörködött, oly kiadósan, oly időpazarlással, hogy még nappelket s hamutálcákat is választott, már hogy ezt, meg azt venné meg s helyezné el otthon a szekrényre, asztalra, — ha pénzüik volna.

De talán az az oka, illetve az minden esetre egyik oka a kis esotnek, mely Manyával esett meg, hogy a villamos-sínek, bár régóta felsővezetékkel járnak a kocsik, még nincsenek mindenhol átalakítva, még nem szedték fel mindenütt azokat a síneket, amelyeknek széles résén keresztül az áramfelvevőkészülék lenyúl a föld alá.

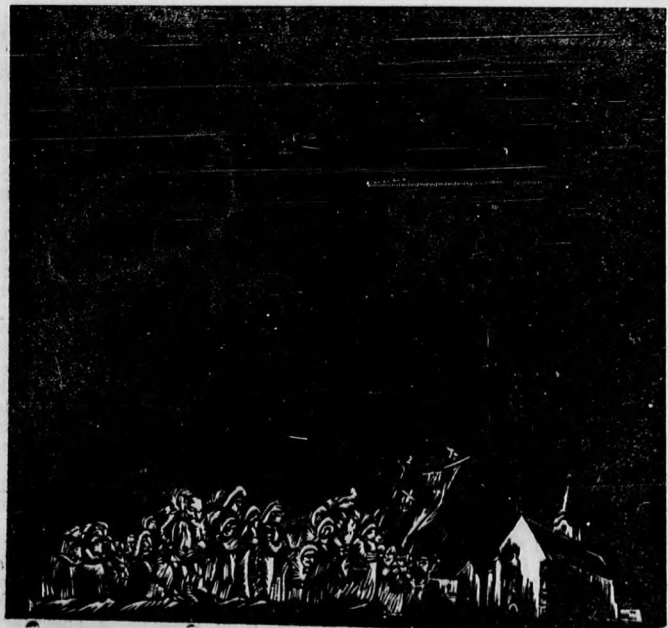
Hát most egyszerűsítsük le egy kicsit az egészet. Manya fiatal asszony, a férje kiszűrésű magánhivatalnok, intellektuel, kispolgár, proletár, mindegy, minden esetre szegényember — még nappelket és gesztusos hamutálcák sinosenek a lakásukon, gusztyosok, amelyeket a vendégek maguk elé húzva a legnagyobb kijel szőrnék a cigarettahamut a szőnyegre... fenét szőnyegre, hiszen nincs is szőnyegük, cigarettával meg megkínálják ugyan a vendégeiket, de csak mirjammal, olesó és vékony dohány- és papírpálcákra ez, nincs is hamúja. — szóval a férj szegényember, de úr, tisztviselő úr, Pege úr, Pege Tibor, Manya pedig a fiatal nagyságos asszony.

Ezek után és ezek alapján és ezek szerint — sőt talán azt is mondhatnánk, hogy gyanánt — Manya, mielőtt még kora délután elindult hazulról, átöltözött. Át — öltözött. Az átöltözés fontos művelet, abból áll, hogy az egyik ruhát, ami éppen rajtuk van, levejűk a másikat pedig, ami a szekrényben van, már akinek van, fölvevessük. Ezen abban különbözik a kultúrember az oktalan állattól, hogy időn-

ként átöltözik. Rendkívül fontos. Az ember törődjék a külsejével, legyen rendez és csinos és tiszta, ne menjen a világ elé mosdatlanul, piszkosan, kócosan és, uramisten, netán büdösen, ne dugja ki okvetlenül az ablakon a rondább felét — bár, tisztelet a kivételnek, meg vagyok róla győződve (hál' Istennek egészen biztosan nem tudom), hogy például Krausz, amikor kinéz Hunyadi-téri földszintes ablakán, éppen a rondábbik felét böki ki az ucára.

Az ember öltözik, felöltözik, kiöltözködik, átöltözik, megnöveszt magát a világ szemében, úgy mutatja, mintha vidám lenne, mintha egészséges lenne, mintha szép lenne, mintha szagos lenne vagy legalább is szagtalan s mintha pénze lenne. A cukorkakereskedő például bárónak öltözik, legalább is annak öltözik át, — hát Manya is átöltözött, szakadt és pecsétes slafrokjából, papucsából, Pengénéből, a százlúspengős állás hitese nejből olyan kispolgári asszonykává öltözött át, mintha övék lenne az a Fece-te-uceni földszintes ház, melynek cigányzenés lakói már egy éve nem fizetnek lakbért, de ha fizetnének is, a jövedelem akkor sem adná ki a házat terhelő kölcsön kamatait. Szóval, rózsaszínű krepdesin ruhát vett fel Manya, ajkát kipirosította, képét berizporozta, fejcsékéjére fehér rohamsisakformájú kalapot tett, keztyűt húzott, a lábán pedig világos drapp harisnya volt, a lábcakáján — ez a láb egy része csak — fehérbetétes felpipő. Igaz, mikor már egészen elkészült, a kezében napernyőt is tartott, mert június volt, meleg, sütött a nap, a retikülről pedig majdnem megfedelkeztem.

Valami dolga is akadt, Artnernéhez be kellett szólnia, a Vámház téren lakik, azután következett a séta a belvárosban; nézegette a kirakatokat, a nappelket és a hamutálcákat is, de leginkább a selymeket, női ruhákat, fehérneműket, kombinéket s harisnyákat, a testszíműket, kombinéket s harisnyákat, a testszíműket, ötért, tízért, tizenkettőért, a sétáló nőket is megnézte, a ruhájukat, kalapjukat, járásukat, alakjukat és a csipőjük járását és a harisnyájukat. A férfiakat nem nézegette, mintha észre sem vette volna őket. De akkor úgy kell neki, miért öltözött át, miért nem jött csak úgy slafrokban, cekkelrel, papuesban? Minek alakult át Manyából, kishivatalnoknőből, ha nem

Buday György fametszete: Szegedi paraszt búcsúok.

is igazgatónővé, de majdnem cégvezetőnővé, kisháztulajdonosnővé, olyan hölgyecskévé, akinek valami úriemberrel van komoly találkaja a Váci utcában!

Amikor már elfáradt a pézelődésben s a sétát megírta, elindult hazafelé. Ép a körüton akart átmenni, de ahogy hármát lépett az útesten, — reces, roppant egyet a cipője sarka, roppant, recesent, de nem jött ki a villamos-sín részéből, ahová beszorult. Manya, sőt Pegéné, a fiatal nagyságos asszony fogva volt. Nem tudott egy helyből elmozdulni, a villamos pedig vérszenen, prüszkölve, és csöngetve közeledett. A vezető fékezett, a kocsis pár méternyire állt meg. Manya halálós rémületben reszkedett, majd hogy el nem ájult. Nem azért, hogy a kocsis elgázolja, mert látta, hogy meg fog állni, hanem csak úgy megrémült, maga sem tudta miért, de biztosan volt rá oka, átkozott helyzet, ki tudja mi fog még itt történni, manapság, 1933-ban, amikor oly rémes dolgok állnak napról-napra az újságban, oly rémesek és oly sok, hogy még az ilyen Manya is észreveszi őket.

— Na, mi az? Talán itt akar aludni a nagysága? — ezt a kocsivezető kérdezte, de csak úgy a Perronon állóktól.

Manya kilöködött, fessegette a lábát, de a cipősarok nem mozdult a résből. Széles rés, de épen elég keskeny ahhoz, hogy női sarkokat foglyul ejtsen.

A villamos állt, emberek vették körül Manya-t s éppen az volt a baj.

— Valakit elgázolt? — kérdezte egy frissen érkező.

— Meghalt? — érdeklődött az utána jövő.

— Csak a lábát vágta le a villamos, — hangzott a fölvilágosítás.

— Gyerek? — ijedezett egy családanya.

— Nem. Öregasszony, — szólt a megnyugtató.

— Sze-egény, — sóhajtott ki a szolidaritás egy ősz anyókából.

Türelmetlen utasok ugráltak le a kocsiról:

— Mi az? Egy vénasszony miatt állunk itt? Menjünk csak keresztül rajta. Nem kár érte.

— Nem lehet. Az nincs megfizetve a jegy árával.

— Vagy ú-ügy!

— Hol a rendőr?

— Itt van! — kiáltott maga a rendőr, aki e kérdés pillanatában érkezett meg, szikrázó szemmel, osikorgó fogakkal, hogy agyonvágja a halottat, aki fényes nappal forgalmi akadályt okozott, föltartja azt a sok urat és hölgyet, akik talán el is késnek miatta a kávéházból.

A rendőr, amint átvágta magát a tömegen, rögtön fölismerte a helyzetet:

— Bújjon ki a cipőből a nagyságos asszony!

— Szentisten! — riadt fel Manya. Mi lesz most veled. És még a rendőr is nagyságos asszonynak szólította. Ha legalább csak úgy mondta volna, hogy maga.

— Lehetetlen, — rebegte Manya s reménytelen könyörgéssel nézett szét.

— De-hogy lehetetlen. Muszáj! — jelentette ki a rendőr s már le is hajolt, megragadta Manya lábát a bokájánál s egy mozdulattal kiemelte a fehérbetétes félcipőből.

Mindenható Isten! Micsoda tragédia! Nem az, hogy egy felnőtt hölgy, egy úrnő, ott állt az uccán fényes nappal cipő nélkül, hanem hogy ő, Pege Tiborné, Manya, kishivatalnok felesége, tulajdonképpen szegény asszony, félig kispolgár, félig proletár, nincs otthon szőnyegek, olesó a bútoruk, nippjeik sincsenek, csak éppen hogy egy kis rúzs, púder, a kalap, az a két ruha... szóval a harisnyája lyukas volt.

Lyukas a sarkán, lyukas a talpán, de úgy, hogy oldalt is elterjedt már a lyuk. Lyukas a kisujjánál, lyukas egy kicsit az oldalán és lyukas a hüvelykujjánál, — összesen öt lyuk. Ha legalább csak egy lenne! Vagy mondjuk, maximum kettő. De öt, jókora. És sajnos, Manya nem ájult el. Sőt. Mint a részeget ha fejbe lökintik, vagy leöntik hideg vízzel. Valami reszkető bódulatból, csaknem halálós szorongásból egyszerre színjőzan lett, látott és hallott, mindent tudott, észrevett és érzékel, már a hajának néhány elszabadult szála is a külvilágot, az embereket hozta hírül a számára.

Általános röhögés tört ki. És mikor a röhögő vihar első hulláma elült, egy másodikra adta meg a jelt egy inasgyerek:

— Ujjuj, lyukas a nagysága kapezúja!

Háháháhá, hühühühü, huhuhuhu, — még a könnyeik is kiesordultak a népeknek. A gaz-

dagok csak úgy somolyogtak, de a szegények, azok rongyos és foltos ruháikból, cafrangos és félfekete ingeikből, repedt cipőikből, zsíros és gyűrött kalapjuk alól, maszatos pendelyeikből, kacagtak, huhogtak, és köhögtek kifelé, pozdorjává akarták röhögni azt az egyet, Manya-t, a nagyságát, az ötlükü harisnyájával.

— Így menjen a korzóra!

— Mutassa meg a másikat is!

— Lássuk az inget is!

Egy viceházmostesterné már mutatja is a szomszédjának, egy vadidegennek:

— Én már csak szegény asszony vagyok, de itt van ni az én alsóm — és emeli a szoknyáját — olyan fehér az mindig, mint a hó.

— Takarja le! — sivít Manya felé.

— Megfázik a lába.

— Hűnyja be a tyúkszemét.

— De ha likas is, legalább selem.

A rendőr egy rántással kilépte a cipőt a sínből, odanyújtotta a pirul Manyanak s ő megpróbálta felhúzni. De nem sikerült. Miért is sikerült volna, ilyen körülmények közt? Meg kellett előbb lazítani a fűzést. Azallat csak állt, harisnyában, öt lyukkal rajta.

— Gyerünk, gyerünk! — kiáltott le a kocsivezető, kihajtva fejét a kocsiból. — Tessék az útból elmenni!

— Tessék téfálni a járdán!

A rendőr karonfogta Manya-t s vezette egy kapu felé. A tömeg vonult utánuk. Öt pengőt megért fejenként mindenkinek. Zúgott, viharzott, eget csapkodott az öröm. Mintha most meg szurokba mártani s tollban meghempergetni vinnék Manya-t. Sőt! Mintha most meg leoperánák térdben a lábát.

A méltóságos asszony ujját felemelte, úgy intette a lányát, hogy nem szabad hangosan nevetni:

— Szegény nő, — mondta. — Képzem, milyen kellemetlenül érzi magát.

— Tiszta szadizmus! — magyarázta Dr. Analtitiker s föltette cvikkerét, hogy tanulmányozza a jelenetet.

— Öröm és megkönnyebbülés a rongyosoknak; most néhány percre megszabadultak ki-sebbségi érzéseiktől.

— Áhá! Egy kis véletlen baleset leleplezte az osztályurárlást.

— A hüyle! Biztosan tisztességes — mondta lesújtóan egy művésznő.

— Na, ez kérem a tömeg! — jelentette ki egy demokrata politikus és életében százezerszer győződött meg róla, hogy csakis fokozatosan lehet azon az állapoton változtatni, hogy neki elégséges, de másoknak egyelőre még elégtelen számú harisnyáik vannak.

(Budapest) Nagy Lajos.

Három kép a magyar írás galériájából

II. Osváth Ernő.

Osváth Ernő külsőleg úgy hatott, mint valami letört egzisztencia. Erzekény félénkség váltakozott benne túlhangsúlyozott önérzettel. Sokszor volt fáradt, mert sokszor feladta küzdelmét, de egy szikra mindig parázsolt benne, hogy felgyújtson valamit. Ijedten vigyázott mindarra, amit hallott és mondott, mintha mindig legszemélyesebb személyéről lett volna szó. Folyton keresett: csaknem mindig önfeláldozással, nagyon sokszor túlbizgósággal. Aki hosszabb időt töltött vele, arra ráragadt az az izgatottan kutató, mindig éber, exaltált figyelem. Rendszertelen: lapos ostobaságokat éppen olyan komolyan vett, mint szédületes perspektívákat. Mindig ugrás előtt állt: készen egy nagy zsákmány elejtésére. Exisztenciáját kereste és nem akarta elhinni soha, hogy amit keres, az nincs.

Osváth Ernő nem volt szabad ember és ez a nemszabadság oly intenzív, hogy másokra is megkötöző hatást tett. Az osváthi fogság-állapot nem fanatikus, mert az emberből hiányzott a dinamis. Kínai fogság volt, amely magából az emberből következett. Korlátolt komolysága sokakat elriasztott. Kedélyén állandó gyász ült. De ezt a gyászt groteszkül viselte el. Művész rejlett benne eltemetve — ezért a gyász. De az, aki a síron virasztott, yahoó volt — ezért tett a gyász groteszk hatást. Senki sem értette meg soha teljesen, erre csak ő maga lett volna képes, de óvakodott tőle: becsúgyába került volna. Varázskörében az embereket túlkeményen fogta — ajultságára önmagának volt szüksége.

Amikor átvette a legmagasabb szellemiség irányítását, Magyarországon mindenki tüdőve álldogált. Senki sem tudta, mit tegyen. Európában a filozófiai, tudományos, szociális, irodalmi és morális vihar elült és már készülő...

A TERMŐFÖLD DALA.

Sajgó homlokomból árnyasok és
komor erdők nőnek,
termőföld vagyok s jaj csak virágok
issák a velőmet.

Én csaltam ki a rest búzakalászt
a fávadt ugarból,
nyarat adok s minden gyökér im! a
léggyékomba márkol.

Büskéke lombok, kisírt álmaimmal
kérkednek az égen,
gyümölcsök és kelyhek szürcsölnek fel
véres verejtékem.

S tavasza (ó mégis!) új esírákat
melnetet a keblem,
nekem kell meghalnom mindég, hogy az
élet megteremjen.
(Szeged) Bercezy A. Károly.

tek levonni a konzekvenciákat. Magyarországon nem reagált. Először tehát vihart kellett csinálni.

A feladat könnyű és mégis nehéz. Könnyű, mert a bombasztokba fulladt millenium-tulipán-szeccszójtól a többség undorodott; nehéz, mert a tulipán nemzeti virággá lépett elő és ebből igen sokan és nagyon jól éltek. Gyulai Pál „nemzeti szellemiség európai színvonalon”-jában már senki sem hitt; egy kis kör — Riedl-Péterfy — a legfinomabb franciaság parfümjét árasztotta, de ehhez harminc ember kivételével az egész ország éretlen; a Hét-körnek nem volt elég súlya; a legitím irodalmi társaságok alapítású idejét leszámtva sohasem voltak szellemi vezetők; végül ijeszítő volt a kalendárium-irodalmon nőtt többség indolens gögje minden iránt, ami túlmart a vasárnapi prédikáció és a vezéreik színvonalán.

Osváth Ernő megcsinálta a szellemi forradalmat: vagyis behozta Magyarországra Európa 1890-t. Tizenöt évvel megkésve, de behozta. S hogy csak ennyit sikerült tennie, már ez is csaknem emberfölötti energia eredménye és csodálatraéltó szerencse! Szellemiségében sikerült nagyszerűen csoportosítania minden nyugati vívmányt: szocializmust, radikális társadalomelméletet, politikát, új művészi formákat, modern filozófiát, extrém, természetudományt. Azzal győzőtt hogy teljes szellemiség volt. Győzelmet ki tudta használni, el tudta mélyíteni, mert bármilyen természetű figyelemreméltó szellemi esemény tűnt fel, rögtön be tudta igazítani úgy, hogy az az ő eredményének látszott. Magába tudta olvasztani a parasztot éppen úgy, mint az arisztokratát, a munkásról és polgárról nem is szólvá. Vigyázott arra, hogy sohase romboljon: inkább egy rossz pozitívum, mint tíz jó negatívum. Meg tudta csinálni azt, hogy a radikális szociológiát éppúgy neki tulajdonítsák, mint a klasszicizáló filológiát; a forradalmiság és a józan mérték éppén úgy hozzá tartozott, mint a stílusromantika, a naturalista színpad, a szimbolista költészet, szekszualománia, nyelvtradíció, kálvinizmus, modernista új misztikus katolicizmus és történelmi materializmus.

Forradalma egészen rövid idő alatt győzött: a Nyugat lett Magyarország vezető szellemisége.

Osváth azonban „sohasem tudott lépést tartani saját életével”. Mindig hiányzott belőle az igazi meggyőző, áttűző, harcias erő. Szüksége volt valakire, faltörő kosra, a leg-

PARKETTA ÉS PADLÓBERENDEZÉS

C S A K I S GERŐ ANDOR
VÁLLALATÁTÓL, VII.,
ROTTENBILLER U. 12.

Habselyem

jobb lett volna erre valamilyen költő — mert igazán csak a versben hitt s ez a tény igazolja legmélyebben 1890-szerűségét. A költő megjött. Úgy szerette mint a többi: magának vallotta s az övé lett. Költő-vadat nem nehéz elejteni, még olyan vadat sem, mint amilyen az övé volt. Itt nem történt baj: *Osváth* jó vadász volt s ezt a költőt természetétől fogva arra ítélték, hogy elejtsék.

A költő lett a Nyugat Ares-e, a magnus fecundator, a nagy megtermékenyítő, a szellemi szűzességek megtörője, új tudások fel-tárója, a dinamit, a faltörő kos.

Osváth Ernő a költőt nem szerette, mert nem szeretett senkit, még saját, gyászát sem: csak használta, izgatta, ösztökélte és nyugtalanította. Mégcsak nem is értette és talán tudta, miért nem érti: költőt csak költő érthet meg. Félts is tőle. De, hogy dolgába beleavatkozzék, attól mindig visszatartotta másodrendűségének teljes tudata. Végredményben ez, amit a költő csinált, nem tetszett neki, — szeretete volna mindezt ő csinálni! Az érett gyümölcsöt le is szedte. Úgy tüntette fel, mintha ő lett volna a kertész: ő nevelte a fát. Oda-állította magát a költő mögé és bűvölő táncot lejtett. Úgy tünt, mintha ő varázsolta volna elő a dalokat, amik az osváthi szellemiségnek egyedül életértékai lettek. De ezt is titokban tartotta, mert tudta, csak addig igaz, amíg nem beszél róla. Pátvallal borította le önmagát, hogy igazságnak tűnjék.

Osváth színtársulata a költő, vagyis a drámai hős kivételével olyanokból állott, akiket szigorúan megszabott szerepkörre szerződte-tett. A szerepkörök szűkek voltak, de nem tűrt sem önkényt, sem rögtönzést. Autokráciáját nem érvényesítette nyíltan: mindig hivatkozott. Valami példa lebegett előtte, de ezt a példát csak ő látta. Talán ez volt az a bizonyos sírban fekvő művész s a színészek a sírban fekvő nevében játszottak? Burkoltan uralkodott, mint ahogy a halottak mindig burkoltan uralkodnak. Minden színésze genre-színész volt. De még magát a genre-t sem engedte végigjárni. Egy ponton állt parancsolt. Ez az állj az, ami a Nyugat minden alkalmazottján azonnal feltűnik — egy állj, egészen önkényes, természetellenes helyen. Ott, éppen ott, ahol maga a színész következett volna — ahol jelentkezett volna a szerepenfelüliség, — az a bizonyos plus.

Parancsai nem elvekben nyilvánultak: jelenlétének magától értetődő következményei voltak. A megállást neki sohasem kellett kimondani: egyrészt, mert csak olyanokat szerződte-tett, akikről tudta, hogy megállnak ott, ahol meg kell állniuk, másrészt el tudta hitetni, hogy a teljes kiélés annál tökéletesebb, minél szorosabb korlátok között történik, végül pedig, mert szellemi energiája olyan intenzív hatott, hogy szavakra nem is volt szüksége.

Hatásának stílvirtuozussággá kellett fajulnia — azzá is fajult. Csupa stílvirtuóz — csak az előadandó mű hiányzik, a jelentőség, a bőség, a tartalom, — az osváthság. Várattot magára. Ó akart lenni az előadandó mű.

Sohasem lett. A huszas évek közepén, amikor ereje már fogytán volt s így már nem állta meg, hogy ő maga is színpadra ne lépjen, megjelentek gondolatai (később könyvben is). Ezek a gondolatok emlékeztetnek *Valéryre* — *Valéry* volt irodalmi féljeltene, mert *Osváth* eszményképe csak a múmia lehetett, — de *Valéry* gondolatainak anyaga kemény, egészen kemény, gyémántszerűen kemény grafit, *Osváth* gondolatainak anyaga: tőzeg!

Az osváthi szellemiség a komor szellemiség volt, a játékosság nélkül való komolyság, a derű nélkül való nevetés, a mozdulatlan súly, az áthatolhatatlan homály, a nehezen megfogalmazott egyértelműség, a szkolasztikus mesteriség, vagyis, ami ugyanaz: a görögötlen, ihletetlen, „amúzosz” szellemiség. A nyugatosság sohasem volt táncoló életöröm, hanem fájdalmas, szigorú, ünnepélyes és fekete. Példátlan presztizse volt és példátlan életellenesség. Nem volt legitim szellemi hatalom, sőt lappangó politikai és világnézeti ellenzék, de ez tekintélyét méginkább növelte — a kinemondottságok hatalmát *Osváth*nál jobban senki sem ismerte. Hatalmasabb volt, mint a parlament, az Akadémia és az összes

szellemi társulások együttvéve. Allandóan jelenlévő feketesége mindennek, amihez hozzányúlt, véglegességet adott, mert a fekete a befejezés. Nem lehetett túlmenni rajta. Nem volt aktív és nem diktált: de ez az előnye is megvolt, — ő volt az, aki ítelt. Gesztusában valami komor szükségesség; ami minden ellenvéleményt a vélekedő torkába fojtott. Sohasem élt vissza hatalmával, de mindig az utolsó eszeppig föllette. Mindent kijátszott, amit kijátszhatott és mindent birtokába kerített, amit csak tudott.

Ez a szellemiség *Osváth*-tal a Nyugattól eltűnt. Az alkatrészek szétbomlottak, a feketeség szürköséggé nyhult, majd tarka színek árasztották el. Ami megmaradt: erzsébetipót-városi Eneujságom, kabarésított literatúra-flirt-tea és babitsi deszperantó.

Osváth Ernő szellemiségének inspirációja az életiszony bosszúja és az a mód, ahogy ennek a bosszúnak érvényt szerzett, veszedelmes bizonyossá teszi: annak, amit tett, teljes tudatában volt. *Osváth*-tól mindenki félt. Minél közelebb lépett valakihez, annál jobban félték tőle, minél melegebbnek mutatkozott, annál jobban menekültek előle. Ő ezt tudta, ismerte a lelke legmélyén lakó Erinnist és maga is megrettent tőle néha. Legtöbbször megszallatta magát démonával és gyönyörködött abban, hogy menekülnek előle, meghunyász-

kodnak előtte. Még gyűlölni sem engedte magát, mert a gyűlöletnek van egy rezgésszáma, amely rokon a szeretettel s ez föltárja a legmélyebb titkokat is. *Osváth* visszautasított mindennemű személyes viszonyt, védekezett a gyűlölet-szeretet mindennemű megnyilatkozása ellen: elzárkózott — felülemelkedett — megkeményedett. Láthatatlanná tudta magát tenni a szenvedélyek számára.

Osváth jól látta, mit jelent az, ha valaki egész életét egy lapra teszi föl és az a veszély fenyegeti, hogy veszteti fog. Látta — és nem fenyegeti, hogy veszteti fog. Látta — és nem játszotta ki lapját. Másokkal játszotta ki, de olyanokkal és úgy, hogy minden kijátszott kártya összes értéke ne tegyen ki annyit, mint az az egy, ami az ő kezében lehetett volna. — ha... Kétségbeesett játék volt. De győzött. Nem engedte megcsinálni azt, amit ő nem tudott megcsinálni.

Környezetét sokszor nyugtalanság fogta el. Veszélyt éreztek — valami nagyon mély és mindnyájuk életébe kerülő veszélyt. Tudták, hogy ez *Osváth*-ból sugárzik. Sokan félig-negyedig meg is sejtették a végzetes pénzhamisítást. De, ami az életstílus elvetemült bátorságát illeti, abban senki *Osváth*-tal nem mérkőzhetett, még a költő sem, aki pedig egyedül lett volna képes érzékenységgel annyira fokozni, hogy egy pillanatban belelásson a varázsló titkába.

(Budapest)

Thomas Mark.

Böszme

(Kis regény)

Országhatár... Összetett szó. Szabályosan képezett. Ugyanolyan, mintha azt mondom: kertajtó. Mégis más. Rosszulhangzó. Mesterkél. Idegen.

Országhatár... Itt húzódik a szőrünk végén. Nem fellegek közé képzelt hólepte gránic. Nem végeláthatatlan tenger. Nem is hidak alá kíváncsodó folyó. És nem a gázlót-keresőt magávalragadó, szilajsodrású patak. Mégcsak gyermekugrásnyi árok sem. Csupán arasznyi mesgye. Botlás nélkül lépne meg a másfelé bámészkodó, ha nem állná útját az eleven-sövény itt a szőrünk szélén. No, meg azon túl is. Csak hogy ott már nem a földből nőtt az, nem bont rügyet kikeletkor és nem veti le a színes gúnyját, mire a tél beáll. Túl a szőrün szuronyok villognak a nyári napfényben, meg a nyáresti holdvilágnál. Határör, esendör, vámör, sok szuronyos, puskáthordó ember az eleven sövény... Országhatár... Arasznyi mesgye s a mesgye két oldalán sok szuronyos puszka.

Aratók dalolnak a határon innen. Énekszó válaszol a határon túlról. Ugyanaz a dallam, ugyanaz a hangnem. A szavak sem mások. Itt is, ott is öblösítik a magánhangzókat és zsongóvá lágyítják a sziszegőket, mint minden magyar ajak Göcsejtől a Rábaközig. Határon innen és határon túl.

— Högassatok! — ordít valaki otromba muzsikátlansággal a munkaiutemű, szapora énekszóba. Böszme Sándor ostora fenyegetőzik a mesgye innenső oldaláról, át a túlsóra.

— Mi baj, Sándor bácsi!
— Most meg már a nótánkat is ellopják!
— Dehogyan lopják. Nem olyan lopósak azok.

— Hogy nem-e!... Hát az én földemet!! Elhallgatok. Böszme Sándorral nem lehet vitatkozni. Mert böszme. Vagy ahogy másfelé nevezik: félkegyelmű. A Böszme név mégis jobban illik rá. A kegyelemnek ezrednyi morzsájából is alig jutott Böszme Sándornak, nem hogy a fele.

Padlásunkon termett. Úgy ahogy a moh a padlásjárda szélén. Senki sem tudta, hogyan került oda. Talán már évek óta élőködött ott. A padlásan mindig akadt valami, amit megdélsmálhatott. És jól meg is lehetett bújni a rengeteg, évszázados lim-lom között. Mai napig sem találtak volna rá, ha nem harapózott volna el a cselédsorban élő fehérszék között valami ijedős babona.

— Kísértet jár a házban — bökkentette ki valamelyik vénasszony — azért vetélnék el a tehének.

— Járnak ám a dilinós fedjében! — rivalt

rá nagyapám. — Nyavala van rajtuk. Eladom mindet. A porpáci vásáron jól kel az ilyen is, a szentgotthárdin pedig svájceket veszek.

— De adja el a ténusz a kísértetjait is, különben azokba is beáll ám a nyavala! — sietett a vénasszony szájáról a jótanács, de sietett ám a vénasszony is az odébbállással, mert hirtelen ember volt nagyapám és tanácsos volt haragja elől időben kitérni.

A porpáci és a szentgotthárdi vásárok jól ütöttek be, a svájceket is rendesen, szorgalmasan ellettek, de a kísértethistoria mégsem maradt el házunktól. Ha a hám elszakadt, járomszög kiesett, sonka, vagy oldalszalonna eltűnt, ha zavaros vizet húztak a kútból, ha egy ló lesántult, telenzelfuvódott, eszikő kólikás lett, a kísértetet emlegette házunk népe csakúgy, mint mikor az olajjal felt mécesnek kialudt a frissen cserélt kanóca, vagy pedig a Nacea szolgáló teherbe esett.

— A padlásan fészkel — mesélgették szél-tében-hosszában a fehérszék. — Holdvilág-nál megnyúzza a maeszkákat a kémény árnyékában. Még a pincébe is lehallatszik keserves nyávogásuk.

Kendik Sándor parádés kocsi volt a legkeményebb legény az egész cselédházban.

Maga mellé vett két vásott, minden jóra kapható férfigyereket és nagyapám engedelmével elindult a padlásajtóján, hogy felferje a padlást és eloszlassa házunk táján a babonás félelmet. Az asszonyétség riadt imaöbégatással leste a szín alól a bátor vállalkozót... Hogy nem viszi-e el az ördög.

Hát majdnem elvitte. Csak a szénásszék mentette meg a nyaktöréstől. A vénasszonyok persze azt állították, hogy az imádságuk. Az fordította a székér rúdját pontosan a padlásnyílás elé. Az imádság tartotta vissza Kendik Sándort is — szerintük — hogy ne a lovak elé vesse magát, hanem csak akkor ugorjon, mikor már illatos, rugalmas szénahalom fogta fel zuhanását. Szó, ami szó, Kendik Sándor nem kereste a létra fokát, hanem kihajította magát a padlásnyíláson. Olyan gyorsan, ahogy csak tudta. Aztán pedig csak hánnya magára a keresztet és meg sem szólalt, bár hogy nógatták is, míg nagyapám dörgő hangja nem kényszerítette ki belőle a szót.

Jó könyv
Szép kötés

Rado Olga

Budapest, Uisegrádi u. 11/a

KATONA DR
JOGI SZEMINÁRIUMA

par excellence a legmegbízhatóbb
IV., CALVIN TÉR 2. SZÁM

— Ronda egy kísértet! — hebegte mente-
gözve.

— A kankus! — rémüldözött egy gyerek-
dajkálásban megvénült csoroszlya.

— Akkor lehozzuk! — jelentette ki nagy-
apám az udvar szörnyülködésére. — Előre,
Sándor!

Kendik Sándor nem igen mutogatta abbeli
szándékát, hogy visszakívánoznék a kísértet
közelébe, de gazdáját nem nagyon érdekelte,
mi az ő szándéka. Odapöndörítette a lajtorjá-
hoz és vasvillával kergette fokról-fokra.

Felszarvazott férjek röhögtek az udvar
egyik sarkában. Kétségbeesett anyókák so-
páncokdakt a szín alatt. Elcsavartfejű lányok
és menyecskék könnyeztek minden szegletben
esapodár Sándorukért. Szívük mélyén pedig
ugyanazt a gondolatot babusgatták mind-
annyian: Most látán csak megési a fene a
százszemű embernyózót! A ténsurat!

Nagyapámot nem ette meg a fene. A két
vásót kölyköt sem, aki derekasan kitartott
a padlásra addig is, míg a hatalmas segítség
megérkezett. Ahogy pedig nagyapám öles ter-
metét megpillantották, nekiestek annak a
kupaacnak, melybe a kísértet furta magát egy
sötét sarokban.

A kísértet nem a legbátrabb fajtájúak
közül került ki. Gyáván, kétségeesen vis-
tolt. Ez még csak jobban bátorította a fiúkat.

— Hozzá ne nyuljatok! — rivalt rájuk
nagyapám, aki, mint minden zsarnok, nem
tűrhetette mások kegyetlenségét. — Aztán a
kísértetre förmedt. — Bújj már elő onnan!

A kísértet nem hallgatott a jó szóra. Vas-
villával kellett előpiszkálni. A villa hegyétől
ugrott egyet-egyet és lassacskán a lajtorjához
került. Aon aztán szempillantás alatt lecsú-
szott. El is futott volna, ha a komondorok
nem állják útját. Azoktól azonban úgy meg-
ijedt, hogy elvágódott. Az ebek nekiestek, de
még mielőtt belekaptak volna, szűkölve, vo-
nítva hátráltak. Neki-neki iramodtak, foga-
kat felémutozották, de mind messzebről
ugatták. Szemlátomást undorodtak tőle.

A kutyák sohasem undorodnak ok nélkül.
A kísértet nagyon apró kísértet volt, de annál
undorítóbb. Búze még a szímben szörnyülködők
orrát is csavarta. Ösztövére teste nyole-kilenc
éves fiúcska satnya esontooskái mutogatta.
Tetőtől-talpig mutogatta, mert rongyainak
alig akadt más maradéka; de hús, meg bőr
sem sokkal több.

— Le két löni — vélekedett Sándor,
ahogy lekerültek a padlásról.

— Hát még mit nem?! — méltatlankodott
nagyapám. — Gyerek ez, nem kísértet. Nem
látod?

Kendik Sándor is jobban szemügyre vette
a kis szörnyeteget.

— Nem mondom, gyereket formáz. Csak
nagyon hitvány.

— Biztosan az apjára fajzik — huncut-
kodott nagyapám és alattomban a férfiak cso-

portja felé intett. — Mit gondoltok, embe-
rek, kinek a zabigyereke ez!

A férfiak elérgették a tréfát:
— A Sándoré! Istenucca a Sándoré —
röhögtek kórusban. — Akurát az apja.

— Na Sándor! — komolykodott nagy-
apám. — Valaki visszaadta neked a szíves
ajándékot. Most aztán a te dolgod, hogy fel-
neveld.

Nagyapám tréfáját komolyra hamisítot-
ták a bosszúálló lelkek. Kimosdatták, ki-
fűrösztötték, tisztára nyírták, egészségesre
hízalták a kis szörnyeteget; keresztelő nél-
kül Sándor nevet adtak neki és ottartották
a háznál Kendik Sándor bosszantására. A
végén talán a parádéskeocs is már saját
fattyát látta benne. Legalább is Szent György
napkor kivette a bérét és nem mutatkozott
többé a határban.

Mikor már nem volt kit bosszantani vele,
az udvar népe is ráúnt a kis Sándorra. Hiszen
még beszélni sem tudott! Hiába kérdezték,
hiába faggatták, csak bámult és makogott.
Ha pedig ütötték, akkor ordított, vonított.
Meg akkor is, ha odéblódtították. Pedig
mindég odéblódtították.

— Erigy innen, te böszme! — rivaltak rá
és rúgtak rajta egyet. Mindenütt útban volt,
mindenhonnan elkergették. Végül a széri
végbe szorult. Ott hált a mesgye szélén.

Nagyapám egyszer belébotlott. Majd hogy
keresztülvágódott rajta.

— Ne bántó! — üvöltötte a gyerek. Ez
volt az első szó, amit hallottak tőle. Nagy-
apámnak megesett a szíve rajta. Nekiadta az
egyik istállógyat. A lovak fara mögött. Azok
nem rúgtak feléje. És a benti konyha mara-
dékaiból étkezett.

Nagyapám nagyon emberségesnek érezte
tettét. Addig azonban már nem ment ember-
ségre, hogy a gyermek nevelésével is törődött
volna. Sándorka csak nagyon lassan és na-
gyon keveset tanult meg az emberi beszédből.
Írás, olvasás, számolás örökké ismeretlen ma-
radt előtte. Leggyorsabban káromkodni tanult
meg. Aztán rászokott a pálinkára is. Fizetése
nem volt, de lovakon járt, szívességből el-
vitte a házalókat a szomszéd határig és pá-
linkát vásárolt a kapott borralalért. A ház
körül mindenhez értett. Bognárnak, kovács-
nak, szíjjártónak nem volt jobb segítsége.
Pihenőre sohasem vágyott. Lovat kapart,
trágyát hordott, abrakoltatott a többi kocsis
helyett is, ha azok szeretőikhez kíváncsoktak.
Még a tehenek és ökrök dolgát is rendbe-
szedte, pedig ezt hűtlenségnek érezte barátai,

DEMOKRACIA.

D. H. Lawrence:

Demokrata vagyok, mert szeretem a
szabad Napot az emberekben
és arisztokrata, mert utálok a szűk-
keblű harácsolókat.

Szeretem a napot minden emberben
ha látom szemlélőkei között
világos és félelem nélkül mégha pa-
rányi is az.

De amikor látom ezeket a szürke-
sikeres embereket
olyan rútnak és hullaszerűnek, telje-
sen Naptalanok,
mint vaskos eredmények gépies,
csúmpásjárású rabszolgáit,
akkor több vagyok, mint radikális,
kívánom, hogy dolgozzék a gilotin.

És amikor látok munkásokat:
sápadtan, nyomorultan és rovar-
szerűen, sietve mennek
és élnek, mint a tetvek, szegényes
pénzen
és soha nem néznek fel,
akkor kívánom, mint Tibérius, a
tömegnek volna egyetlen feje,
hogy azt lecsaphassam.

Érzem, hogy ha az emberek teljesen
Naptalanok lettek,
nem szabad létezniük.
(Budapest)

Fordította: A. J.

a lovak ellen. Így aztán minden napra került
egy-két pohár pálinka.

A böszme Sándorból egyszer aztán Böszme
Sándor lett. Háború alatt a jegyzőnek min-
den emberről számat kellett adnia. Sándor
már embernyi ember volt, kemény lelkű, onso-
tos, hórihorgas legény s mindössze kereszt-
levele hiányzott. És nem tudta, ki volt apja,
anyja; hol látta meg a napvilágot. Csak a
nevét lehetett megtudni tőle:

— Böszme Sándor — felelte egykedvűen,
akárhányszor kérdezték.

A sorozáson természetesen nem vált be,
de azért a regruták őt is felvirágozták, fel-
pántlikázták és leittatták, ahogyan csak tellett
tőlük.

A háborúról ezen kívül semmit sem tudott
Sándor. A háború végét is csak abból vette
tudomásul, hogy végetértek a kurjongatások,
vigadozások, élete legszebb napjai. Szívü-
l sajnálta a meg nem újuló időket. A sorozások
éveiben úgyszólván beszélni is megtanult.
Foglalkoztak, szórakoztak vele a regruták,
sok szó ragadt rá és azok már mindinkább
mondatokba is kíváncsoktak. A béke évei
mégint a baromi némaság napjait hozták
vissza hozzá.

Egyszer aztán újra dárídóba hívták. Föld-
det kaptak a hadviseltek. A föld édeskevés
volt, felszerelésért nem igen tellett, de azért
az ünnepi áldomásból Böszme Sándornak is
jutott.

— Bevonultok! — kérdezte boldog remény-
kedéssel.

— Dehogyan vonulunk! Most vonulnánk!
Itthon tart már a föld.

— Föld!

— A mi földünk.

— Millen föld?

— Már amilyen jutott. Az egyiknek ter-
mőföld, a másinak csak házhely.

— Kinek?

— Nekünk!... Nem érted, te böszme!

— Érttem én. Nekünk... Hun az anyém!

— A tied?!... — röffent ki valakiből a
röhögés, de a többiek tekintete lecsendesítette.

— Ott — mutogattak jobbra-balra.

— Hun? — forgatta fejét mindenfelé a
böszme.

A legtréfásabb koponyában felcsillant egy
ötlet:

— Mondd Sándor! Jártál te már a széri-
tökön túl?

— Merre?

— Ahonnan a vasút füstje látszik.

— Tavalelőtt onnét hordtunk fát az
erdőriül.

— És azóta!

— Azóta nem hordtunk.

— Pedig ott van a te földed. Szép, nagy
tag.

— Hun?

— A mesgye és a töltés között. Jobbról-
balról jegenye szegi.

A XX. század embere
nem szappanoz,
kést sem használ
mégis tökéletesen borotválkozik;

mert

SCHICK DRY SHAVER

elektromos borotváló-
apparátust használ!

Magyarországi vezérképvislet:

VI. Andrassy út 19.
ahol a készüléket díjmentesen bemutatják

— Nagy darab a!
— Dégos ember vagy. Majd csak ellátod.
— El én! — lelkesedett Bözsmé Sándor és szedte is már hosszú lábait, hogy elfoglalja a nagydarab földet. A többiek alig tudtak a nyomában maradni. Lihegve állottak meg, mikor látták, hogy a böszme a vámörrel tárgyal.
— Hová nyargalsz, Sándor! — kiáltott az rá.
— A földemre! — büszkélkedett Bözsmé Sándor.
— Oda át? — érdeklődött a vámör, aki megpillantotta a távolabbi, vigyorgó csoportot.
— A jegenyefák közé — magyarázta Sándor.
— Nem lehet ám! Fordulj csak vissza! Nem látod, hogy zsandár vigyáz a földedre?
— Zsandár?
— Láthatod.
— Millen zsandár?
— Osztrák zsandár.
— Nem magyar?
— Nem.
— Aztán hogyan beszél az?
— Németül.
— Németül... Meg aztán nem is ismerem.
— Ó sem ismer téged.
— Azt se tudja, hogy az én földem.
— Nem ám!... Menj haza Sándor!
— És vigyáz rá... Isten áldja őrmester úr!

A legények elébejöttek. Vallatára fogták. Volt-e a földjén?

— Nem lehet — szomorkodott a szerencsétlen ember. — Német zsandár vigyáz rá.

— Ellopták a földedet — incselkedett vele a vídám társaság. — És zsandárt állítottak oda, hogy vissza ne lophasd.

— Visszalopjam? — hördült fel a meg-rabolt ember keserősége.

A legények egy pillanatra elhallgattak. Talán fontolgatták is, folytassák-e a goromba tréfát.

— Ne lopd vissza! — csattant fel egy jókedvű kiáltás. — Adunk mi neked itten is földet.

A csapat végigvonult a falun. A túlsó szélén állott csak meg. A kovácsműhely mögött. A kiltástárhoz domboeska alatt. A libaszatónál.

— Ez a tied lehet — nagylelkűsködtek a tréfacsinálók.

— A domb?

— Nem. A pocsolya.

— Nem föld a!

— Ha kiszárad föld van alatta. Finom, zsíros föld. Libazsíros... Csak szársítsd ki!...

Bözsmé Sándor hazaszaladt. Szerszámokat hozott. Egész éjjel árkot ásott, hogy levezesse a pocsolya vizét.

Hajnalban megdördült az ég és zuhogott a zápor. A domboldalról agyagos lé ömlött a libaszatába. A pocsolya megdagadt, ellepte, elmosta az árkot.

Szomorú, elkeseredett ember ettől a naptól Bözsmé Sándor. Nem olyan csendes, nem olyan békés és nem is olyan jó dolgos, mint azelőtt. Amikor csak szerét ejtheti, elszökik a munkától. Ostorral és hangos káromkodással kergeti el a pocsolyáról a kaesákat, libákat és a libapásztorokat. Aztán kiáll a mesgyére,

átkozza, szidalmazza a tolvajokat... Akik ellopták az igazi földjét.

Cséplés idejére kicsit lecsendesedik. Boldogan sugdossa az emberek fülibe:

— Szárad már!

— Micsoda? — kérdik.

— A földem! — büszkélkedik a boldogtalan ember képzelt boldogsága. Aztán elalszik. Mihelyt megáll a masina, Bözsmé Sándor elszunnyad. Valamikor két éjszakát is virrasztott, ha megbetegedett a lova. Cséplésnél kitűnő etető volt. Most nem merjük a dob mellé állítani. Nyársat kap. Felnyársalja és a kazalhoz hordja a szalmát, amit az elevátor kidob magából. Alig néhány lépés. És megtáncorodik a nyárs terhe alatt.

— Mi lelte ezt a Böszmét? — tanakodunk.

— Valószínűleg nem alszik éjjel — állapítjuk két — határozzuk el. Későre jár, mire ki-nézünk az istállóba. Bözsmé Sándornak se híre, se hamva. Lovai sem abrakolnak a já-szol előtt... Sebjá!... csak visszajöjjen! Megkapja majd a magát!

Éjfél után lövésekre ébredünk. Mi lehet?! — riadunk fel egy pillanatra és alszunk is már tovább.

Hajnalban kopogás ver fel álmunkból.

SZÉLJEGYZETEK

André Gide bátor vallomási vernek szokatlanul nagy hullámokat mostanában Európa szellemi életében. Könyvek, pamflettek és újságcikkek jelennek meg ellene és mellette. Az író, aki körül ez a heves harc folyik, André Gide-nek hívják: egy lezáruló korszaknak kétségkívül legnagyobb alakja. *Romain Rolland* gazdag évtárából való, széles horizontú, humanisztikus ízléskultúrájú. Most hatvanon túl van és összegyűjtött munkái fölött kínzó gondolatokkal medítél: Kifáradtam ebben a munkában; gyakran elhatároztam már, hogy többé nem írok... Hosszú hallgatásomnak oka az, hogy a legélénkebb érdeklődéssel figyelem a közelgő eseményeket, különösképpen mind-azt, ami Oroszországban történik. És ez az érdeklődés engem teljesen elfordít a hiábavaló irodalmi töprengésektől. Örméssel olvasom újra az „Andromaque”-ot, de a mai korban nincs értelmük ezeknek a finom játékoknak. Eltűnt az a kor, amelyben az irodalom és a művészetek finom virágokat hoztak, vagy leg-alábbis előre sejttek egy egészen más, az ed-digitől teljesen eltérő irodalmat, új utakat... Hiábavaló az eddigi témákkal bibelézni, nincs semmi értelme és jelentősége azok számára, akik jövőtetét érzem és kívánom...

Meglepően különös vallomás ez egy olyan írótól, aki kimondottan távol élt és dolgozott a kor problémáitól, aki a Nárcissus problémá-ival birkózott a gondolati dolgok sívár labirintusában. Minő események, micsoda élmények váltották ki az íróból ezeket a szigorú, önkriti-záló megállapításokat?

Fiatalabb korában szeretett Afrika váro-saiban utazgatni, a szép városokban, a szép partokon. Néhány évvel ezelőtt a kíváncsiság Afrika belsejébe vezette. Bejárja a francia gyarmatokat és ez az utazás döntően kihat egész további munkásságára! A Kongó né-gerjei között megdöbbentő nyomort és rab-szolgaságot lát. Föltárul előtte a magasztalt francia civilizáció becselensége, állhumaniz-musa. A feketék mindenütt a fehérek kapzsi markában vannak. Hazug mese, hogy a misz-szionáriusok boldogító kultúrát hoznak közé-

TAVASZI AJÁNDÉK.

Ez az indulatot — gyújtó szag, a te fiatal szerelmed szaga, a szerelmem maga terjeng a levegőben most, kedvesem! Az önfeléd enyélgs ideje ez, fokozódó izgalma a fáradhatatlan megtermékenyülésnek, mely a fakadásba borult tájjal lelegzik együtt /s egyre bízta: légy javam, hallgass értem sürisítő /véred szerelmes szavára, mely most a napuság /pajzán mosolyában fürdik csinosítani tiltkolt /gondolatát.
(Üjpest) Berda József.

Fegyveresek állnak ajtónk előtt. Az udvaron Bözsmé Sándor szürkéi. A szekéren lóokróc, a takaró embertest körvonala. Félre húzzuk a takarót. Bözsmé Sándor üveges szeme bámul a hajnali szürkületbe...

Az őrmester magyaráz. Az osztrákokról beszél, hogy azok figyelmeztették. Ő is látta a szekérvomokat. Ma éjjel mindkét oldalon lesbeálltak, hogy lefűleljék a csempészeket. Ha a háromszori kiáltásra megállott volna, nem is löttek volna utána.

— Mit csempésztél? — kérdezem.

— Nem tudjuk még. A szekéren nincsen más, csak föld.

Föld! — harsan fel fülemben Bözsmé Sándor örökre elnémult hangja. Az ő elopott földje! Elment érte, hogy visszalopja. Hogy feltöltse véle a pocsolyát.

Ha megengedik, a mesgyébe ássuk Bözsmé Sándor sírját. Az országhatárra.

Országhatár... Szabályosan képezett szó. Ugyanolyan, mintha azt mondom: kertajtó. Mégis más. Rosszul hangzó. Idegen. ...Bözsmé Sándor nem is tudta sohasem megtanulni.

(Budapest)

Körmendi Zoltán.

jük. Ellenkezőleg! Akaratlanul is a fehér imperializmus előfutárjai. Az ilyen keresz-tényesség meggyöngíti a benszüllött ellenálló erejét és kiforgatja ősi valójukból. *André Gide* mindez élesen megfigyeli s tapasztala-tait kiadja két kötetben (*Le voyage au Congo; — Le retour du Tchad*). A hazatérő *Gide*-re nem ismernek rá s könyveit nagy vihar s még nagyobb fölháborodás fogadja. Megfizetett írőkkel magasztaltják a gyarmati társasá-ságokat s *Gide* ellen valóságos hadjárat indul meg újságban, parlamentben. *André Gide* ugyanis a gyarmatosítás mögött fölfedezi a kapitalizmust és ezzel minden hibáját, rá-kenfenéjét az európai társadalomnak. Ettől kezdve *Gide* új úttakra lép, lerántja a leplet a föld-diesért európai kultúráról; minden csak gö-rögtűz, potemkiniáda, minden fogalommal eszűl visszalettek; az irodalom és a művé-szetek nem tölthetik be valódi, embert föleme-lő és szabadító hivatásukat ebben a civilizált európai barbárságban, a tőke hazug és mohó világában.

Gide hosszú, küzdelmes utat tett meg *Nar-cissus* tükrétől az élet valóságos képéig. Ki-próbált minden eszközt, megvizsgálta alaposan mindent és kritikája alól nem vonta ki ön-magát sem. Bevallja, hogy „ami csak valamenny-re is lehetett palástolni a hazug eredőket és megalkuvásokat, határozatlan voltam, ha bozta... Aztán egyszerre minden elviselhe-tetlen lett számomra. Most már nem elégedtem meg csupán a protestálással, most már nem-csak „ami” ellen harcolok, hanem „amiért” is...” És szimpátiával kíséri az Oroszország-ban történő gigantikus kísérleteket. Mint *Vol-taire*, mint *Zola*, ő is beleszól egész erkölcsi súlyával a kor zajló problémáiba és merészen bírálja új írásában az elavult intézményeket. Így írta le nemrégiben a hatvanéves író: Soha nagyobb szenvedéllyel, kíváncsisággal nem hajoltam a jövő felé, mint ma...

***

Hitlerellenes röpcédulák tízezreit zúdítot-tak vakmerő repülők mostanában Berlinre és ez eszembe juttatja az olasz légügyi miniszte-rium egyik két évvel ezelőtti jelentését. Rövid volt: *Lauro de Bosis* a tirrheni tengerbe zu-hant s gépével együtt elmerült. A nagyközön-ség elment e hír mellett, mint a többi repülé-katasztrófa híre mellett s csupán egynéhány jóbarát tudta, hogy a szerencsétlenül járt pi-lóta költő is volt, fanatikusa művészetének.

lampart

csillár K A P H A T Ó

Erzsébet körút 19
Vörösmarty tér 1
Gergely u. 27
Általános Gazdálkodási Rt
József körút 35 - Váci u. 27-29
Barta és Társa
Podmaniczky u. 29 - Rákóczi út 30
Bodnár Jenő
Vilmos császár út 60 - Király u. 24
Edinger Artur és Társa
Petőfi Sándor út 5
Magyar Gazdálkodási Rt.
Vilmos császár út 3
H. Siera Sándor
1. pót körút 20
Újpest, Pálffy Árpád úti üzlete
Árpád út 40 ca
minden komoly csillár-üzletben

Magyar Fém-
és Lámpaárú-
gyár Rt

SORSJEGYET mindig
BENKÖNÉL vegyen
(ANDRÁSSY-ÚT 56)
BANKÓT ER!

V. oszt. főhúzások: aug. 17—szept. 18

tehat fanatikusa az igazságnak. Alig pár hónapja, hogy Franciaországban a jóbarátok ezer példányban megjelentették *Lauro de Bosis* összes műveit és ezzel megszinesedik, jelentősége, kap a két év előtti szürke újsághír is.

Romain Rolland melegehangú szavai vezetik be a könyvet. Különös gyűjtemény. Egy dráma, három levél és a „Halálom története”, melyet a költő lezuhanása előtt írt s küldött el minden írásával együtt Franciaországban élő barátainak.

Lauro de Bosis drámájában Icarus sorsát eleveníti meg, de egyben a saját sorsát is. Megvetette azokat a mai írástudókat, akik távolartják ápolni személyiségüket a cselekedettől. Egész költői munkásságát áthatja egy új világegyetért folyó küzdelem heroikus tüze. Olyan világegyetért harcolt, amely az emberi szellem győzedelmének eredménye a holt anyag felett, olyan világegyetért, hol a különböző fajok, amelyeket ma a gyűlölet összetört, szabadságban és testvéri kötelékben élnek.

Olasz volt és Olaszországban élt, a fascista terror hazájában, ahol a gondolatszabadság hosszú évek óta béklyókban van. És lassan-lassan fölne egy új nemzedék, amely már nem is tud egy szabadabb légkörről. Megerősödik egy hamis nacionalista mítosz és az emberek fáradtan beletörődnek börtönsorsukba. Maga *Mussolini* hirdeli, hogy a „szabadság egy elrohadt hulló”.

Mind ezt látja *Lauro de Bosis*, a szabadság költője. Tudja azt is, mit kell tenni, hogy a szembeállás, a szabadságharc tüze újra ki-gyúljon az olasz földeken. A „Halálom története” e. írásában elmondja vakmerő tervét és indító okát. „Meggyőződtem, hogy a fascizmusnak sohasem lesz vége, ha nem lesz vagy húsz fiatalember, kik életüket áldozzák föl azért, hogy példaadásukkal fölébresszék az

A „Független Szemle”-t már tördelték, mikor júl. 11-én délelőtt terjedelmes válasz érkezett Horner Miklós cikkére. Természetesen már nem hozhatjuk le. Épp ezért kérünk mindenkit, hogy írásait kellő időben juttassa el hozzánk.

Vásároljon osztálysorsjegyet

Török A. és Társa Bankházában
Budapest, IV., Szervita tér 3.

Elérhető legnagyobb nyeremény: **P 500.000**

V. oszt. főhúzasok: aug. 17.—sept. 18.
MINDEN MÁSODIK SORSJEGY NYER!

Ágnes

Ágnes, a szolgáló esodálkozva állt az úgynál, amelyben a Nacessága feküdt. A Nacessága, aki most nem fűrdött, nem cícomázta magát, nem parancsolgatott: „Ágnes, hozd ide a pongyolát, a fürdőköppent...”, a Nacessága szó nélkül, mozdulatlanul feküdt; a Nacessága halott volt... Így találták kora reggel az ágyában. Az arca: mintha csak aludna; épp-hogy a halántékán látszott egy kis barna folt.

Ágnes ott állt végtelen ijedséggel és ámulattal telve és nézte a halottat.
... Reggel kilenc óra körül bekopogott a háló ajtaján, nem felelt senki. Megjött és dörömbölni kezdett. Hiába. Föllármázta a házat. A szomszédok betódultak, föltörték az ajtót és berohantak a szobába. Mindenki talakodott, hogy lásson, csak Ágnes nem mert bemenni. Rettenetes félelem szorongott benne: érezte, hogy valami szokatlan, szörnyű dolog történt. Befogta a fülét... De még így is hallotta a zürzavaros lármát.

Ágnes bambán nézett maga elé. Csak akkor tért magához, amikor valaki megfogta a könyökét. A nagyságos asszony öngyilkos lett.

Ágnes hirtelen egy képre emlékezett, amit valami összerongyolt eselédregény címlapján látott. Eltorzult arcú férfi, aki göresös kézzel szorongatja a tövig mellébemártott kés nyelét... És most itt a Nacessága! Akivel együtt lakott, együtt élt, az is... Tenyerébe rejtette az arcát. Megint maga előtt látta a könyvfelelet, csakhogy most az idegen férfi helyett a Nacessága volt rajta.

Félt megnézni a halottat, de azért kíváncsi is volt rá. Hátha igazán olyan, mint ahogy a

olasz népben a harei öntudatot... Aldozatot kell hozni! És remélem, hogy utánam majd jönnek mások és sikerülni fog fölírni a közvéleményt”. És nem habozott sokáig. Barátai-val együtt titkos leveleket terjeszt az egész országban hólabdaszerűen, amelyekben ellenállásra szólítja a népet. Mikor pedig két íróbarátját letartóztatják, a harcot nem adja föl, egyedül folytatja tovább. Külföldön szerez egy repülőgépet, Róma fölé repül és nyilvános nappal ígatott tartalmú cédulákkal szórja tele az emberszűri ucekákat és a környék falvait. Balbo-ék üzőbeveszik a vakmerő pilótát és *Lauro de Bosis* a tirthéni tengerbe zuhan. Halála történetét egészen pontosan megsejtette és megírta. És minden pontosan ugyan-úgy következett be.

Lauro de Bosis költő volt és a szabadságot fanatikusan szerette, a zsarnokságot halálisan gyűlölte. Mint *Shelley*... Mint *Petőfi*...

(Gömörsczkáros) (v. l.)

Claude Mc. Kay: AMERIKA.

Élttemei lapulva mérgezed,
Uravid dzsungelben lopódó tigrisek,
Száras kenyeret is csak ritkán nyújt kezed,
Pokol vagy mondom, ámbár nem hiszek.

Puffadt, rút halott leszel tudom,
S ott állok majd a duzzadt ravatarnál
Egyedül, nincs szeretöm, testvérem, se hugom,
Így élek én, magános forradalmár.

Törtetlen, fényes gránit-tomb vagyok,
Nem ijesztesz, ha szuronyod ragyog
Tudom, hogy az csak gyenge szalmaszál
Mélybe a földokló kapaszkodik. Halál
A sorsod, pusztul sok cifra, szép csodád,
De négerék, mi élünk majd tovább

(Budapest) Forgács Antal fordítása.

NYÁRI ÉJ.

Hegyek peremére hömpölyög az éj
pipázva, vígan,
kék pipájában millió csillag parázslik
veled sétálok az út fehérlésén,
csókos-boldogan,
holdfénygel leöntött jegenyék
[gótikus vázái között
visz-visz az útunk az éji bódulatban,
nem tudjuk, merre,
forró tenyerével mestelenre tapogat
[a szél
egy völgy mély bozótja hívogalva lüktet,
zuhan a testünk
s líhegve hintáztat a letiport fű.

(Budapest) Ember Ervin

képen látta? Csak volna bátorsága megnézni...

— Ágnes! — kiáltott valaki ekkor a szobából. — Ágnes, ide gyere!

Ugy ugrott, mint valami rugóra járó bábu.

— Tessen parancsolni — és már látta a Nacesságát. Nem is volt olyan borzalmas: épen úgy feküdt az ágyban, mint más reggeleken, amikor a kávét hozta neki; csak most egészen fehér volt az arca és véres a párnája.

— Maga maradjon itt, — mondták neki, — vigyázzon, amíg jön valaki, hogy fölváltsa.

Egyedül maradt a halottal. Csak nézte és nézte értelmetlenül, esodálkozva, de félelem nélkül. Sőt, mintha életben jobban félt volna tőle; most nem szídhajta: Ágnes ne szuszogj, Ágnes így, Ágnes úgy. Most akár a nyelvért is ölthetné rá, a fölébe kiálthatna akármit, de azért furcsa ez, hogy a Nacessága most nem hall, nem lát, mikor tegnap még hallott, látott mindent, semmi baja nem volt...

— És miért történt?... Miért tette ezt a Nacessága?

Pedig Nacessága volt, akkor kelt, akkor feküdt amikor akart; akkor ment el, ha kedve tartotta. Mért vetett véget mindennek? Az ilyen Nacesságának olyan sok az élet, hogy eldobja magától! Ó, szegény szolgáló, még él tovább, húzza az ígát. Lám, aki meghalt, az csak fekszik mozdulatlanul, nem szölongatják többé, hogy tedd ezt, tedd azt, mert nem hallja úgyszé.

Ágnesben valami vágy ébredt a halál után. Megírigyelte, a Nacesságától. El kívánta, bár ő is így fekdühetne, mozdulatlanul, hogy mindenki tudja: nem lát, nem hall...

Amíg a Nacessága élt, Ágnes sohasem ír-

Művészberek

Kernstok Károly.

A festőt és embert nem lehet benne szétválasztani, annyira egy az örök fiatalság, folytonos keresés, mindig ható forradalmiság benne. A festő is, az ember is mindig a kultúra legmagasabb ormai felé való vágyakozás, töprengés a természet és az emberi élet lényege felett. A festő is, az ember is mindig kész minden változás befogadására, ami emberekben, a természetben és társadalomban forr, alakul, fejlődik. Alig van festőink között olyan, aki annyira töprengő lenne, mint ő. Nem ismer iskolát, nem ismer sablont. Mindent úgy képez el és úgy fest, ahogyan azt az az eszmévilág sugallja, amelyben időnként él. A művészetet önmagáért tartja művészetnek. Alkotásaiban mindig a művészet a lényeg, de képzelete sohasem kötődik le a szigorúan vett Mához, hanem mindig ahhoz igazodik, amit olvasmányai és a gondolkodás revelál benne. Lovakat úgy festett, mint amilyen talán ezer év múlva lesz a hó fejlődése folyamán. Ifjú embereket úgy, ahogy a görög kultúra fénykorában nézhetett ki az ember. Pontosan meg lehet mondani minden képéről, hogy mit olvasott, amikor festette. Befogadó és érzékeny szellem, aki az asszír kultúrában él, amikor asszír történelmet olvas és a görög ligetek költészetét érzi, mikor görög olvasmányokban merül el. Igazi művész, akinek lelkében minden impresszió helyet talál és aki minden impressziót ki tud fejezni. Ezért nincs művészetének egyetlen korszaka sem végleg lezárva. Sehöl megállás és megállapodás. Talán ez az, ami mindig összeköti a fiatalsággal és ez a magyarázata, hogy minden generáció a magáénak tartotta és mind-egyik újítónak ösmeri. Pedig ez örök forrongás és újszerűség fölött mégis ott lebeg valami állandóság. Az, hogy minden, ami a világon van, csak a fejlődésért van. Amint a világnak legfőbb törvénye a folytonos fejlődés, az ő intellektualitásának és őstelenségének is a folytonos alakulás és továbbfejlődés, az állandóságnak ez a negációja a legmagasabb szabálya. Ebben van *Kernstok* igazi értéke. Ez jellemzi benne az embert és a festőt is. Ezért a miénk most is, a mi nemzedékünk és a hozzáfűzőttségünkben semmit sem von el, hogy előtünk való generációk is ugyanúgy a magukénak vallották. Az ilyen művészt a kortársak sohasem értékelték kellőképpen, különösen nem az olyan konzervatív társadalmak, mint ez a miénk.

PÁSZTOR DR. GYERMEKÜDÜLŐJE
fiuknak — lányoknak
Balatonlellén

Prospektust Pásztor intézettől
Budapest, VI. Délibáb-u. 25. kérjen!

gyelte. Eszébe se jutott... Olyan messze voltak egymástól. De most, hogy meghalt és egyszerűen végtelenül távolkerült mindentől — közelebb jutott hozzá, Ágneshez... És aki az ékszerait, ruháit, az életét még irigyelni se mert, ezt a nyugodtalmat fekvést nagyon megkívánta tőle. Szinte azt szerette volna, hogy valami esoda történjék, hogy valaki jönné és mondaná:

— Feltámasztanám a Nacesságádat, ha te a helyébe fekdüdnél.

— Odafekszem én — mondja gyorsan elfoglalja helyét az ágyon és lehűnyja a szemét; de azért esodaltosképpen mégis látja, mikor a szomszédok bejönnek és sajnálkozva állanak az ágy köré.

— Szegény Ágnes... vajjon miért tette! — mondja a Nacessága és egy kis lelkiismeretfurdalást is érez. Hátha azért, mert nem bírta tovább a szekatúrát, hogy így meg amúgy, — gondolja aztán és a szekrényhez megy, kivessi a fehér selyem ruháját, amit a legjobban szeretett Ágnes és ráteríti.

— Ebbe temessék el, — mondja a többieknek...

Valaki megfogta. Egész testében megrázkódott és hirtelen kiabálni kezdett.

— Segítség! Jézus Mária! Nem akarok meghalni!

— De Ágnes az Istenért, megörültél! — hangzott.

— Tudtam, hogy el fogsz aludni — mondták neki mérgesen. Most már mehetsz dolgozra. Semmirevaló!

Ágnes zavarodottan, de mégis megkönynyebüllve kicamogott a szobából.

(Budapest) B. Pálfi Irén.

SZEMLE

IRODALOM:

SZABÓ PÁL: *Papok, vasárnapok.* (Regény, Franklin, 1933.) Szabó Pál egészen kiváltságos helyet foglal el irodalmunkban. Mindenki nagyon sokat vár tőle. És joggal. Mert Szabó Pál témái a faluból kerülnek ki, meseje, alakjai maga a falu s a megújodást Európaszerte mindenütt a parasztoktól várják. Nálunk is és nálunk több joggal és okkal, mint bárhol másutt, ép ezért egészen természetes, hogy a falu Magyarországon mindmáig jóformán terra incognita, hogy tervszerű falumunkáról például még egyáltalán nincsen szó, ami van s amit csinálnak, azt egy pár főkiskolás akaratereje és buzgalma, hite és fanatizmusa csinálja. Az irodalomban is csak *Móricz Zsigmond* óta szerepel a paraszt olyannak, mint amilyen. De Szabó Páltól többet vártunk, mint *Móricztól* aki túlságosan elszemélyesíti a falu alakjait csakúgy, mint meséit. Szabó Pál tehetségének, nyelvzetének oly teljes fegyverzetével ugrott ki, hogy csak a legszigorúbb mértékkel mérhető. S ezzel a mértékkel mérve a *Papok, vasárnapok* nem sikerült úgy, ahogy eddigi könyve. Talán azért, mert túlságosan céltudatos akart lenni. Az egyke elleni harc áll regénye tengelyében s ha ez a tengely nem lenne ennyire tudatosan beállítva, hitünk szerint többet fogott volna, mint amennyit markolt. De azért a *Papok, vasárnapok* egészen jó könyv, alakjai pompásan kirajzolódnak, nyelve színpompás és hősei a legmagabbi mában élnek. A siker meglesz.

(Budapest.)

débé.

IGNOTUS PÁL: *A horogkeresztetes hadjárata.* (Bp. 1933.) A megáltozott, letaposott közepurópai kultúra lelkiismerete szólal meg ebben a könyvben. Minden, amit a 19. század embere szépnek, jónak, igaznak, élméi érdemesnek tartott. Hogyan vált ez lehetséges? Hogyan győzhetett az új barbárság? Mit lehet ellene tenni? Egymást és önmagunkat is okoljuk az eseményekért. Ilyen lelkiállapotban lehetetlenség derűs, bizakodó, optimista könyvet írni. Tele vagyunk valami *finis Germaniae* hangulattal, *finis Europa* érzéssel. Ez nem a spengleri kárörvendés a lehányatáson, nem a sznobok tetszeglése a pusztulás jóslásával. Rídek ténymegállapítás: alulmaradtunk.

Ignotus Pálnak sem sikerült az optimizmus. Habár egész írása tele van derűvel, ide szellemességgel, derűs franciás pesszimizmus árad minden sorából. Nem módszeres, nem sorakoztat fel adatot adat melé, de így talán közelebb került a kérdés gyökeréhez. Következtetései rokonságban vannak *Julien Benda* tételeivel, aki az európai ember válságának mélyén a gondolat embereinek árulását látja (La trahison des cleres, Paris, 1927.). *Ignotus Pál* is a barbár erők diadalát a kultúra emberének hibáiból, tévedéseiből vezeti le. Nem csak ebből: látja a materialis hatástényezőket, amelyek a társadalmi fejlődést élethalál kérdések elé sodorták. De éppen itt mondott esődöt a közép- és keleturópai ember tehetősége. Nem a demokrácia bukott el, „egyes országok buktak meg demokráciából”.

Vajjon, ha a butaság és a butaság propagandája győzhetett, megnyerhette a tömegeket és oly könnyűszerrel lerombolhatta az ész emberének alkotásait, vajjon nem kellene-e a rettenetes leckéből tanulnunk és ezáltal jobban alkal-

mazkodnunk a tömegek színvonalához? Nosza, legyünk mi is ügyesek, hirdessük az „újfajta miszticizmust”, vagy „dicsőítsük a butaságot”, me neküljünk irracionális eszközökhöz, adjuk fel az érteleme gyöngye fedezékét és dobjuk magunkat „a Vér, az Ősztűn, az Élet, a Tettvágy, a Pénz vagy a Hit” karjaiba. *Ignotus Pál* könyvének éppen ez az érdeme, hogy szembe fordult ezzel a felfogással s szellemes fejezeteiben az intellektuális lelkiismeretet igyekszik ébrentartani. Nem szabad és nem lehet dezertálni, az „örök baloldal”, amelynek értelmét és létezését meggyőzően mutatja ki, csak addig marad baloldal, amíg racionális marad, „kemény agnosztikus, maró és boncoló látszó”, s „ha már egészen reménytelennek mutatkozik az európai helyzet”, az intelligenciának egy kötelessége marad: „átmenteni Európából, amennyi menthető”. Nem teheti európai szellem elítélje, hogy most, a vereség hatása alatt elhatározza, mint valaha III. Richárd, hogy holnapot fogva gazember lesznek! Az ilyen elhatározások sohasem sikerülnek, vagy túlságosan is sikerülnek: vagy a festő, ha elhatározza, hogy holnapot csupa giccsot fest, vagy rosszabbat produkál a közepes mesterembernél is, vagy tönkremegy a kísérletezésben.

Ignotus Pál könyvét mindenkinek ajánljuk, akiben megintott a kultúra és az intellektuális eszközök iránti bizalom. Kellemes és gyogyító lelki fürdőben lesz része. A „heroikussá fokozódott nyáspolgár” győzelmét írja le *Ignotus Pál*, itt-ott elcsúszott, felületies részleteket is szöve a mondanivalójába. De nem ezek a szöveési hibák a fontosak, hanem a kiállás és az állás-foglalás. Tisztán kell látnunk, itt gúni, ott guibellin, itt az ész és érvek tisztelete, ott őszint és rohamkés, itt csak azért is humanizmus, ott barbárság. Odaát is tudják ezt, ahogy *Hans Yohst* írja, a nemzeti-socializmus irodalmának egyik vezére, a „Schlageter”-ben: „Ha azt a szót hallom, hogy kultúra, kinyitom a revolverem závarját!” *Ignotus Pál* könyve hozzásegít a mai harcokban a nélkülözhetetlen tisztánlátáshoz; az egyik oldalon a szellem emberei a tudás fegyvereivel, a másik oldalon az új barbárok, akiknek a revolvere kinyílik a kultúra szó hallatára. Ezekkel szemben pedig nincs helye szentimentalizmusnak, ahogy *Ignotus Pál* megfogalmazza: „minden bieska jó kell legyen ahhoz, hogy a bieskás támadót leszerelje”.

(Budapest)

Arion.

FRANZ WERFEL: *Barbara.* (Nova kiadás, 1933.) Vannak emberek, akik sosem cselekszenek életükben, hanem éleltüknek minden eseménye történik velük. Ha meg akarjuk magyarázni magunknak egyes eseményeket, akkor tehetetlenül állunk előttük, mert az életük nem egy folyamat, amelyben az egyes momentumok közötti kapcsolatos ellentmondás feloldódik abban az összefüggésben, amely ezek között az egyes momentumok és az egyén centrális életproblémája között van. A Werfel regényeiben élő embereknek nincsen centrális életproblémájuk és nincsen semmilyen problémájuk. Emberek, akiknél minden — és mindenek az ellenkezője — egyformán lehetséges. Emberek, akiknek nincsenek előre átgondolt, kimutatható okokból származó és meghatározható okokat jelentő eseményeik. Nincsen tegnapjuk és nincs holnapjuk, csak a ma létezik számukra, a mindennap kezdődő élet tisztavérű eseményeivel. De még ezek a cselekedetek sem valamilyen immanens tendencia megnyilvánulása, mert ez egyet jelent egy centrális életproblémával, amely megadná cselekedeteiknek a mán túlmenő tartalmát — hanem mindig a pillanatnyi szituáció hatása alatt történik. Eze-

ket a szituációkat azonban sosem ök hozzák létre, hanem rajtuk kívül álló erők teremtik meg és minden esetben feltehető a kérdés — amely mindig válasz nélkül marad, — hogy miért pont ebbe a szituációba kerültek, holott ugyanúgy belekerülhettek volna ennek az ellenkezőjébe, vagy a véletlen ezernyi lehetőségének bármelyikébe is anélkül, hogy ez ellentmondást jelentene eddigi életükkel szemben.

Werfelnek többé-kevésbé minden írásában ez a típus szerepel, de eddigi regényeivel szemben a *Barbarában* új és sokkalta nagyobb jelentőséget kapott ez a típus, mint bármely más írásában. *Werfel* ebben a regényében egy egész korszak szimbólumává emelte ezt a típust. Az ellentmondást elszűnő szörnyű kaosza a *Werfel* szemléletében, mert akik csinálták — és ebből a szemléletből következően az is, hogy tulajdonképpen senki nem csinálta, hanem mindenkivel történtek az események — azokból hiányzott az a belső erő, amely az egyes eseményekről a mán túlmenő jelentőséget adhatott volna és amelyet a legmegfelelőbb szóval hitnek lehetne nevezni.

A Barbara hőse végig kell hogy csinálja a kaoszt azért, hogy megtalálhassa azt az egyetlen kivezető utat, amely *Werfel* szerint lehetséges: a hitet. De ez a hit nem jelent kimozdulást a belső passzivitásból, nem jelenti a centrális életprobléma megtalálását, hanem belenyugvást az önmagával és világgal szemben való tehetetlenségbe.

(Páris.)

Vajda Henrik.

FORGÁCS ANTAL: *Fanyar Idő.* (Versek.) Poéta, mégpedig igazán poéta ember írásai. Költő, kinek világnézete, a társadalom és ember viszonyáról alkotott felfogása egészenes. Formái tiszták, kifejezési módja érthető, világos és mentes minden napjainkban divatos patetikus feleslegtől. Nem célozok érdem ez oly időkben, mint ma, amikor soha nem volt még annyira bösz versírókban és olyan szűkölködés költőkben. Hova-tovább igazságosság válik az az elmélet, mely szerint vers az, amit mindenki ír és senki sem olvas. Nem kell azon esodálkozni, ha a közönség ösztöne oszomrérel vágja földhöz akár azokat a versesköteteket, melyekben a versíró a holdról, vagy rügyfakadásról zengi el különvéleményét, akár azokat, melyekben a versírók költeményeknek szánt vezércikkében igyekeznek bizonyítani, hogy — tesszem fel — a munkabér kérdése körül, mintha valami nem volna egészen rendben... Az utóbbi mondogók rímekbe szedeti szociológiai költészet, épp úgy nem kell a közönségnek, mint az előbbi minden gondolat és művészet nélkül való költött, vagy akár köztelen formájú kérdőszó. *Forgács Antal* képessége éppen abban rejlik, hogy nem társadalomtudományi rimes cikkeket farag, hanem verseket ír és bármilyen fajtájú és irányú gondolatai vagy nézetei legyenek, mindenkor elegendő költői ereje van ahhoz, hogy mondanivalóját művészi köntösbe öltöztesse. A kis kötet legsikerültebb darabjai a „Katona” versek. Ezek között is a „Ha most látnátok” és a „Keserő” kivételesen szép és mély írások.

(Budapest.)

Goda Gábor.

DR. HERMANN-CZINER ALICE
DR. LÉNÁRT EDIT: *Az új rendszerű tanítás eredményei. Összehangosított lélektanai eszéklatok.* Budapest, Jövő Útjain kiadása, 1933. Az új nevelési elveket követő iskolás és a tudományos alapú álló iskolák tanulóinak szellemi fejlődését hasonlítja össze ez a tanulmány, tudományos tervszerűséggel, következetességgel, lelkiismeretességgel, világos, egyszerű, élvezetes előadásban. A könyv iskolapéldája

annak, hogyan kell valamely tudományos kérdést felvetni, körülhatárolni, megfogalmazni, megvizsgálni és kidogozni. Olyan kifutónak tartom a szerzőknek ezirányú munkáját, hogy majdnem többre értekeltem, mint magát az eredményt, amelyet ez a mintaszéri, több éven át nagy fáradsággal végzett, de sajnálatosan kis „anyagra” szorított kutatómunka szolgáltatott. Csupán ebből a tanulmányból az iskolai oktatás és nevelés átalakítására gyakorlati következtetéseket levonni — elhamarkodott dolog volna. De azt, hogy miképpen kell tudományos munkához fogni, hogyan kell munka közben eszközzeinket, módszereinket állandóan ellenőrizni, gondolkodásunkat fejelemezni és teljes biztonsággal a célra irányítani, dr. Hermann-Cziner Alice és Lénárt Edit dr. könyve pldaadóan mutatja.

(Budapest)

Fenyves Pál.

VICKI BAUM: *dr. Hell és a nők.* Vannak írók és könyvek, melyek olvastán sokkal inkább foglalkoztat az a kérdés, hogy a szóbanforgó könyv az irodalom mely csoportjába osztható, mint az, hogy abban a könyvben mi van, vagy miről szól. Ha például *Vicki Baum* dr. Hell és a nők című kötetét olvasom, intenzíven gondolok az irodalmisított ponyvára, minden sajtótermék és legveszedelmesebbikére, mint arra a sokszor tagadhatalanul üdítő feességére, mely a könyv lényegét képezi. Sétáim alkalmával gyakran találok szembe magam egy trafik, vagy periferiális könyvkereskedés kirakataiban Nick Carter, vagy Buffalo Bill hősteteivel. Ilyenkor haragosan bálumol az íróttól szédélgesnek és legvégső határan mozgó tákolmányokat és dühös pillantásokkal nézek farkas-cow-boy kalapja alá, lasszóval kezében, mintha azt mondaná nekem: Ne tessék oly haragosan figyelni engem, én mindössze szerény, igénytelen és egyszerű hiülyeség vagyok. Ponyva. Tisztességes, becsületes ponyva. Nem is akarok ennél többnek látszani. Ha ezek után elolvassom haragudjék rám. Tudhatta, hogy ponyva vagyok. — Ez igen. Ez becsületes, tisztességes beszéd. Bevallja, hogy ponyva. Valószággal osztályharcos ponyva öntudata van. Am a dr. Hell és a nőkől egészen mást olvashatunk ki a díszes faragott szavak mögül. Ezek mintha így szólnának: Tudod-e te nyomorúságos olvasó, hogy mi vagyok én? Én vagyok az irodalom. Érted? *Az i-r-o-d-a-l-o-m!* Nálam mindent bőséggben megtalálhatsz. Adok téma-t adok problémát, mesét, pszichoanalitkát, szociológiát, korszellemet, ezerkilencszázharminchármat, stílust, szellemi mélységet és bukfenecet, hamisítatlan életet és adok művészetet. Érted? *Művészetet. Ráadásnak.* — És a felületes olvasó valóban nagy gyönyörűséggel szívja magába e világhűdítő szellemet, veszi, mint lesz tele annak lélekfacsaró szárával. De az, aki megszotha, hogy két nyomtatott sor közül a ki nem nyomtatott harmadikat olvassa el legalapossaban, csakhamar észreveheti, hogy az ilyen *Vicki Baum*-féle írások tollukat nem vérbe, hanem mindössze pirosra festett vízbe mártogatják, hogy világszemléletük nem mintha rossz lenne, hanem egyáltalában nincs és stílusuk valóban nem egyéb, mint a zsurnalisztika kellemes olajával megkent szószátyárkodás. Valahogy az ilyen regények olvasása után ugyanaz az érzés (egyeseknél józérés, másoknál undor) fog el bennünket, mint aminőt éreztünk a moziban, ahol mindenki jó ember, aki szép és mindenki rossz ember, aki csúnya. A dr. Hell és a nők is tele van amolyan nyúlós, ragadós lelkű, tehenszerű germánakkal, olyanokkal,

akkal gyakran volt már szerencsén a mozivászonon találkozni. Gondoljanak csak *Hell doktor* alakjára, erre a lépített mérnökre, kit az író szerint a sors a frauensei fűrdőmesterség degradált (szerintem valóságos előléptetésnek veheti a sorstól a fűrdőmesteri méltóságot!), gondoljanak a strandolajszagú May-ra, a benzinszagú Karlara, a különös egyéniségű Puckra, kinek az a osodálatos egyénisége, hogy bolond.

Kár az ilyen regényt megírni. Kár kiadni. Kár lefordítani és kár az ilyen regényt elolvasni. Főleg a Baleset (így látszik, *Vicki Baum* egyetlen valamirevaló regénye) után a dr. Hell és a nők című regény legfeljebb arra jó, hogy néhány irodalommal foglalkozó ember megtanulhassa belőle az irodalmisított ponyva összes kritériumát. És ne vegye tőlem senki rossz néven, vagy akár diktatórikus hajlammal, ha ilyenkor eszembe jut a mi *Hitler Adolf*unk és az ő könyvégetése.

(Budapest) Goda Gábor.

TOLNAI GÁBOR: *Erdély magyar irodalmi élete.* (A Szegedi Piatok Művészeti Kollégiumának kiadása. 2. kiadás: Szeged, 1933) „Tudomány” könyv, hatlappny bibliográfiával, az ebben található rövidítések jegyzékével és elejétől-végig tudományos szavakkal meghintve, mint például *oeuvre, esszé, psziché, epigonizmus, epigonisztikus, antiprovinciális, aktív literátor, antologikus, mitologikus, lokális, lokaliter, geográfai, belletrisztikus, organizációs, akadémissztikus, formalizmus, propagatív, impressív, impassibilte* (igenis, kérem: *impassibilte*), *agressivitás-nélküliség, kritikaióság, heterogenitás, dokumentatív, revisionáló, konzervatívizmusba szublimált modernség, szinoptikus, historiai kultúrkep, pregnáns, negáció, habitudális, szenikus, reminiscencia, a literatúra genetikája, aktivitás, forszíroz, egzisztál, reagál, produkál, kulminál, szenzióciókkal operál, parlamentáris, főként pedig speciális, speciális, speciális. Ezek a tisztelettel paranosó szavak nem egyszer olyan mondatokba sűppednek, melyeknek szöfűzése valóságilag recseg-ropeg a „tudomány” súlya alatt. Előfordul például, hogy ezt mondja: „Az ő irodalmuk, ha szabad mondani, az egész magyar psziché alkotó lelki összetevőknek egy speciális eredője”. Másutt zamatos szögdi tájszólással így ír: „A transzilvánizmus speciálisan irodalmi probléma”. Vagy: „az erdélyi irodalmi lokális kiterjedése az úgynevezett modern magyar irodalomnak”. Néhány lappal odébb: az ő munkásságukból levont *konklúziókból* vélték felfedezni azt az aktivitást, amely célkitűzéseiknek első *fundamentuma*”. *Célkitűzése*be galaboydott bele ez a mondat is: az Erdélyi Helikon „szoros kapcsolatát teremtett az erdélyi Szépművés Céh-vel és így közös lobogó alatt sokkal határozottabban egyengethette mindkettő a maga célkitűzéseit”. Valami *célkitűzésről* beszél a következő néhány sor is, hogy miről, mit, nem egészen értem: „Minden világnézet, felekezeti és művészeti elvi egységesen öhajította itt keresztülvinni mindazokat, amelyek minden világnézeti, felekezeti és művészeti célkitűzésen felül mindnyájunknak örök szempontja: az irodalom, közelebbről az erdélyi irodalom”. „Bá” az sem érdekeltlen — olvasom más helyütt —, hogy az *Ady-epigonok*, „a félbetségek lantján folyó szerves életet élnek”. Olvasom továbbá, hogy „a kolozsvári színjátszás *szinte egy-szinten* állt Budapestével”. Ha mindehhez hozzáveszem, hogy „az első kiadás a M. kir. Ferencz József Tudományegyetem Irodalomtörténeti Intézete sorozatában jelent*

meg”, akkor egy pillanatil sem lehet kétséges, hogy a mindig ötletes rajzolóművész, *Buday György*, egy komoly igényű tudományos művet ajándékozott meg megragadó címlapjával.

Bizonyára bennem van a hiba, hogy ennek a tudományos műnek *módszerét* szorgos búvárkodás után sem tudtam felismerni. A könyvnek legérdekesebb fejezetei közé tartozik az utolsó, ez az új nemzedék új *célkitűzéseiről* szól, tehát másról, mint amit a könyv címe ígér. Ezért az egy fejezetért érdemes végigámulni azt a mének sok „tudományt”, amivel *Tolnai Gábor* szorgalmas keze tanulmányának minden oldalát roskadással telegagtta.

A könyv elvi alapvetése ingatag, de az elbeszélő részek mind nagyon érdekesek — és szerencsére sok van ilyen. *Benedek Elek* írósoportjának vándorlása, az erdélyi könyvkiadás története, a Pásztorfi és az Erdélyi Helikon párhuzamos életrajza jól sikerült. *Benedek Elek, Osvát Kálmán, N. Tessitori Nóra, Kós Károly, Janovics Jenő* és még egy-ketten szinte életrekelnek a tanulmányban. Az emigráns baloldali írók szerepét is tárgyilagosan és helyesen ítéli meg *Tolnai Gábor*. Vannak helytálló feljegyzése az írásmesterség társadalmi vonatkozásairól is. De a lényegét nem tudta feltárni, amiért módszerét — vagyis módszerének hiányát — okolom. Egységes képet sem sikerült adnia; etekintetben rendszerében van a hiba. Nagy anyagot görget fejezetről-fejezetre, de mintha széthullna a keze alatt. Erdélyi magyar irodalmi élete *Tolnai Gábor* buzgólkodása után is várja meg hívatott történetírőjét. (Budapest) *Fenyves Pál*.

PERNEKY MIHÁLY: *Agyarárók.* (A szerző kiadása.) *Pernekynek* tavaly már jelent meg egy kötete „Uccai könyvomas” címmel. Most megjelent kötete is igazolja, hogy *Perneky* talantamos költő. Témái szuggesztívek, kidolgozása tömör s az emberi nyomor s szenvedést lírai mellékzöngétől mentesen, hatásadászó trükkök nélkül rajzolja. Hibáztatjuk a túlságosan rapszódikus kidolgozást, mely sokszor a zeneiségnél, az esztétikai szépségnek rovására megy. A kötet kimagasló munkája a *Tanulmányfej*. (Budapest.) *Reményi László*.

SZÍNHÁZ:

Színházaink elmúlt szezonjáról kell néhány sort írni. Nyugodtan valljuk, hogy ilyen rossz idényik a színházaknak még sohasem volt, mint a most lejárlott. Ha földézik az elfeledett darabok címeit, ha végignézünk a műsorokon, meg kell döbennünk a nivótlanágnak, kultúrátlanágnak azon a fókán, amely kibontakozik az elmúlt szezon nyomán. A mai színházi kultúra típusan polgári kultúra s a polgárság válsága, természetesen szellemi válsága elsősorban, a színházakon keresztül mutatkozik meg legélesebben. A polgári szellem és így színháza is talajárvetszett lett, vergődik és csapkod. Külföldön legalább próbáltezik új utak keresésével, próbáltezik beilleszkedni az új életformákba s célkitűzéseibe, ott még nem felejtették el teljesen, hogy a színház, kollektív művészet, nálunk erről szó sincs. Nálunk egyetlen szempont szerepel csak: megtölteni esténként a nézőteret, mindegy, hogy mivel s elvergődni valahogy. De színgazgatónknak ez a törekvése nem járt és nem járhat sikerrel. Hiába próbálják azt hinni s másokkal is elhitetni, hogy a színház éppen olyan üzleti vállalkozás, mint a többi. Hogy profitját a modernkori gazdasági helyzet szabja esz-pázi meg. A színház mindig több egyszerű üzleti vállalkozásnál. A

színház — szószék, a színház a modernkori világszemelet visszatükrözése s új szemléletek előlírőke. Vagy legalább is ennek kellene lennie.

Nálunk azonban sok minden más-képp van, mint ahogy kellene. És hiába mutatkozik meg minden alkalommal, hogy a színházról mit vár a közönség, direktoraink a maguk elképzeléseit követik s pontum! A közönség megmutatja, hogy mi érdekelné. A tavalyi katasztrófális szezonban csak irodalmi daraboknak volt valamelyes sikerük. A Naplementének, Forgósélnak, Irja hadnagnak, Úgyvédnek. — Pedig ezek a darabok még mindig csak a régi, kitaposott utakon haladnak. De kérdezzük: legalább ezek a darabok domináltak? Miket is játszottak az elmúlt szezonban? A *Belvárosi* az Irja hadnagnyal kezdte s azt reméltük *Bárdostól — egyetlen* színgazgatónk, — hogy műsora egyre emelkedő tendenciát fog mutatni. Azt hittük: az Irja hadnagy komoly, céltudatos kiválógtás első darabja s azt kellett tapasztalunk, hogy csak „véletlenül fogja ki” a darabot. Mert az Irja hadnagyot követte a *Magas Cé*, majd a *Rendkívüli kiadás* olesó romantikája korszerű körítésben, a *Térfek* naiv de legalább őszinte irredentizmussal, a *Minden férj...* és a *Magdát* kicsapják. — Ugyanílyen győne volt a *Magyar Színház* darabosozata is. Az Oktogon az egyetlen komoly siker, a *II. József* legalább az igyekezetet mutatta, ha nem is sikerült homogén előadást produkálni s az Egy királytól gyermekokora fölűdített. A többi? *Harmónia*, *Ejféltől-hajnalig*, *Rulett*, *Csók* a tükör előtt, *Pintyőke*... tessünk fátyolt a mulakra, hamar, mennél hamarabb. — A *Kamaraszínház* darabjai, főleg a *szezon* kezdetén, határozottan sok jóval biztattak. Játsszatták a *Candidát*, bemutatták a *Fannit*, *Forgószéket* s talán nem teljesen a színházon, hanem a viszonyokon is múlt, hogy ezután csak kétségbeesett vergődést és kapkodást tapasztaltunk. — A *Víg-színházról* s a *Nemzeti Színházról* kell még szólnunk annál inkább, mert ez a két színház megkülönböztetett helyet foglal el művészi életünkben. A *Víg-színház*val most hamarabb végezhetünk. Nem kaptunk a Naplementen kívül semmi különöset, de el kell ősmernünk, hogy rendezés, színjátszás mindenkor pontosan megfelelt a Lipótváros és kapcsolt részét követelményeinek s lehet, hogy a darabok is megfeleltek. Nekünk nem, de... nem is tartozunk az előbb említett kerület szellemi elitjéhez.

A *Nemzeti* hívja ki maga ellen ezidén a legsúlyosabb bírálatot. És ez annál szomorúbb, mert a *Nemzeti* közvagyon, kultúránk és irodalmunk legfőbb főpompájának kellene lennie. Annak a bizonyos sokszor hangoztatott, de sajnos eléggé át nem érzett kultúrfelelőnek a *Nemzetiben* kell kiesücsösödnia. Művészi, oadaó és önfeláldozó munkát, európai levogott és nivót kellene látnunk és éreznünk, a fiatal színészek fölkarolását és istapóálását, minden szép művészi törekvés megvalósítását s ehelyett intrikák szövdőnek, állások halmozódnak, hírségi kérdések döntenek, utánpótlás sehol, a darabok nivója egyre esőkén s az egész egy szétmálló, haladó valami benyomását kelti. Bevalljuk őszintén, senkiben sem csalódtunk annyira, mint *Márkus László*ban — most legalább lemondásával eslekedett jól — s ha megértjük is mindazt, ami vele s körülötte történt ez még nem jelenthet fölmentvényt a számára. Az Úgyvéd és a *Murányi* kaland jelentettek esupán komoly értéket az ország első színpadán. Ezenkívül egy-két számbavehető (Az öreg tekintetes, *Mindig lesznek Juliák*, *Ahol tilos a szerelem*) darab és sorozata a nivótlan, tehetségtelen és unalmasságig naiv

daraboknak. És hogy nem szubjektívek a meglátásaink és megállapításaink, arra bizonyíték a *Nemzeti* majd mindig kongó nézőtere. Most kormánybiztos kapott a *Nemzeti*, bizonyos azonban, hogy ezzel és így, nem segítenek a *Nemzeti Színház* agóniáján.

Mi következik mindebből? Szórintünk haz hogyha nem akarják direktoraink végleg elveszíteni közönségüket, teljesen változtatni kell eddigi szíszlélmájukon. És hiába hangoztatják, hogy ők előadnak minden darabot, ha az jó. Az a légkör, amely uralkodik is amelynek fönttartásához félénkségükkel, üzletességgükkel, hogy más jelzőket ne mondjunk, minden bizonyval ők is hozzájárultak s járulnak; lehetetlenül teszi a komoly, értékes író számára a dolgozást. Szükségesnek tartjuk éppen ezért egy *kisérletti avangardista színház* megosnlását. Még pedig sürgősen! Úljenek össze a színgazgatók és minden héten más-más színházban tartassanak egy-egy közösen kiválógtott, korszerű és tiszta művészi célokat szolgáló darabval előadásokat. Nemcsak darabíróink, igazgatónk és színészeink tanulhatnának így, de megteremtődnek egy új közszellem, az atmoszféra szabadabb lenne s ekkor, de csak ekkor, kifizetődnek a színház s a kialakulhatna a magyar drámaírás rőnesszansza, amelyet egészen bizonyosan nem a mai divatos írók s nem a mai magyar színpad fog világragozni s fölnevelni. (Budapest) *débbé*.

ZENE:

A BARTÓK KÉRDÉSHEZ.

Bartók Béla művei mindég szenzációszámba mennek, akár előadják azokat — akár nem. A *Bartók-zene*, mint kultúrproblema ott is szerepel, ahol zenéneknek kultusza alig található fel. Például Magyarországon. A *Bartók*-kultusz szíveségből a külföldnek engedték át (Ebből fakad a kultúrfelelőny!) A *Bartók*-problema ellenben a miénk — egyedül a miénk. Nemzeti sajtóunk — ezt nem veheti el tőlünk senki. Nem is veszi! Ha ott a kultusz — itt a probléma. Mily meghatározó parhuzam! Az ellentéték egy-sége — mondhatnám. De ezt elvgre bizonyítani kellene és kinek bizonyítsam? Jobbról is, balról is, felülről is, alulról is, már oly szépen elknyólyelték *Bartókot*, Jobbról tudatosan mondottak le róla, balról tudatlanságból — egyre meg. Valójában ma nagyon kevesen vannak akik a kérdésre adott nyílt válaszadás tényeivel szemben, nyíltan vállalni mernek a válasz konzekvenciáit. *Bartók* ma a gatlásokkel teli magyar zenei közélet goudosan titkolt komplexuma.

A külföldi modern zeneszerzők egy része az izmusokkal destruált polgári zeneokultusz különböző irányba kapcsolja az esetleg magávalragadott népi elemet. Ez mindenestre valami exotikumot ad a zenéjükhöz és elfedezi a nagy individualisták, individualis mondandóinak hiányát. Maga az ú. n. zenei modernség ma technikai fetiszmusba fulladt a formanyelvét önmagáért művelők kezén. Bizonyos elvonatkoztatott szükségletek megkifélt, de nem mutat rá új szükségleteket támasztó formalehetőségre. *Kielégíteni!* — ez a jelszó. Hogy *kielégíthessenek*, alkalmazkodniok kell. Az egyes modern szerzők zenének irányát ma társadalmi helyzetük individualis karaktere szabja meg egyedül (l. Sztravinszky.) *Bartók*, nem *kielégíteni* akar, hanem igényessé tesz. Nem alkalmazkodik az adott helyzethez, hanem új helyzetet teremt. *Zenének* irányát nem saját szociális helyzete szabja meg egyedül, hanem egy egész osztály, a magyarországi

parasztoztály szociális helyzetéből fakadó zenei adottságok határozzák meg.

Egyébként szeretik *Bartókot*, a régi jogába lépő „új-melodika” bajnokának feltüntetni. Ez a meghatározás könnyen félrevezethet. *Bartók* abban az értelemben semmiesetre sem melodikus, ahogy a közelmúlt romantikus irányai, a harmonizált egyszólamúságot értelmek. *Bartók* melodika népének tisztán homofon karakterét mutatja. Nem tűri a harmonikus (akkord-) aláfestés semmiféle formáját. Nem tűri a nyugateurópai értelemben vett polifon többszólamúságot sem. De szinte kívánja a heterofónikus feldolgozást. Népzenei gyakorlatban ez a heterofónia, egyszólamú melodika kollektív előadásánál elmaradhatatlan jelenség. C. Stumpf szerint szükségeszerű következménye annak, ha többen ugyanazt a melódiát adják elő. A hangszerekre és hangszeresoportokra alkalmazott magyarországi parasztszene feldolgozásának egyetlen anyagszerű formája — szerintem. *Bartók* hangszeres és zenekari műveinek feldolgozásánál ezt a felfogást domborítja ki. Új zongoraverseny, nemzetközi nyelven megírt iskolapédája a heterofóniának, mint stílusnak. Az eredeti cigány- és zsezzzene igen közeljár *Bartók* zenekari stílusához. Mert a primitív népi melodikának ezt a legtermészetesebb hangszeres alkalmazását mutatja mindegyik. A primitív néger zene heteroritmikus képletei csak az új, európai zsezzben egyszerűsödtek pusztá szinkópákká. Aminthogy a cigányzene tisztán heterofónikus sajátosságai, ma már jólnevelt imitációs formákká civilizálódtak. *Bartók* egyaránt alkalmazza a heterofóniát és heteroritmikát, mint minden ós-zene alapjelenségeit. De nem exotikus fűszernek, nem is pusztá egyénieskedésből. Tudatosan műveli és fejleszti önálló stílusát, egy népi bázisú zenei formaalkítás érdekében.

A művészi ösztönző erő végeredményben szociális gyökerű. Ezt *Gyáry* mondja és *Bartók* komolyan veszi. De komolyan veszik az osztálykarakter integrátása felett féltékenyen őrködő zenei hivatalosak is — csak ellenkező előjellel. *Bartók*-ot ott nem ösmerik félre. Sőt fölismerek s ezért magukénak el nem ösmerhetik.

„A zenehallgatás nem passzív folyamat” — írja egyhelyütt *Mo'nár Antal* — az akarati uralkodik a műben jelentkező fizikai jelenségek fölött. Ellenkező irányú zenei kultúr-tendenciába foglalt akarati elemek ütköznek meg ma a *Bartók*-kérdésben.

(Budapest) Justus György.

A ZENEKRITIKARÓL.

Két tényt kell tudomásul vennünk. Az első az, hogy önálló zenei kultúránk csak a közeli múltban indult meg és ebből következik a második: a hangversenylátogatás és hallgatás közönsége zöme, zeneileg tanulatlan vagy szűklátókörű egyénekből áll.

Utóbbi két körülmény nagyjából meg is adja a hangversenyek kritikásának a feladatát. Ismernie kell jól a közönséget, akik számára írni akar és tudnia kell azt, hogy sokféle igényt egyszerre nem szolgálhat. A napilapok zenei tudósítóinak túlnyomó többsége nem ismeri feladatát. A legtöbb kritika még zenepolitikai tartalmat sem ad. Szakemberek — komolyabb készütséggel egyrészt eltekintve — gyakran alapvető elemi kérdésekben tájékozatlanok. A fontosat nem választják el a lényegtelenőtől és egy bemutatás alkalmával megközelítőleg sem nyújtanak világos ké-

BÖNGÉSZÉS

A 12 éven aluli nehezen nevelhető, ideges, erkölcsileg fogvatékos gyermek védelmének kérdése ez idő szerint semmiképpen sincs megoldva.

(A jövő Utjain) Koleszár József.

***

A gazdasági föllendülésnek egyik legnyerse eszköze a gyökeres földbirtok-reformmal egybekötött magyarországi telepítési politika.

(Álláspont) Tombor Jenő dr.

***

A (katolikus) napisajtónk legyen ismét elsősorban univerzálisan katolikus; karoljon fel minden helyes megmozdulást, közöljön minden súlyos megnyilatkozást az erkölcsi igazságtartalom szerint és nem a párttagtság, kormány-párttagtság vagy miniszteri pozíció érték-skálája értelmében. A szocialista képviselő szavát is ki kell emelni a katolikus sajtóban, ha az, amit mond, helyt áll az igazság mérlegén.

(Korunk Szava. Akt. kat. org.) ***

***

Az Ész és Erkölcs tehetetlensége éjtétségbe a vak ösztönökkel szemben? Nézz körül s gondold meg, mit vitt már végre, micsoda erőt fejtett ki, micsoda győzelmeket aratott, micsoda civilizációt alkotott ez az Ész és Morál-állat-voltunk őserköse óta.

(Magyar Minerva, Pozsony)

Babits Mihály.

***

Lehetsége-e a munkáspártok egységfrontja? Szerintünk nem lehetséges. A két munkásmozgalmi párt annyira elválódott egymástól, helytelen politikájával annyira egymás ellen fordult, hogy komoly egységfrontról ma már szó sem lehet.

(Munka) K. L. és N. J.

pet. Leginkább tapasztalható ez a jelenség az Operaház újdonságainak ismertetésénél.

Egy ilyen sokszempontból megítható mű „kritikája” részleteiben egymástól mervev elválasztott részekre esik szét, (színpadtechnikai, rendezési, köztik zenei stb.) mindegyikben szemlélve az írásművecske szerzőjének járátlanosságait. (V. ö.: Kósa György: Árva Józsi három osodája bemutatójának a beszámolóival.)

A műsor összeállítás elsőrendű jellemző az előadót. Ezt nem szokták észrevenni és arra sincs megjegyzés, amikor a zongorista értékes művek előadása után egy Strauss-vaaler átírtatall fejezi be műsorát.

Rádió-kritikáról itt nem szólhatok, mert azok az elfoglaltság és a pártokra szűk sikkjában mozognak. Ezenfelül máig nincs eldöntve a kérdés: szórakoztató valami-e a rádió, vagy pedig a kultúra egyik eszköze. A nagyközönség számára írt beszámoló akkor teljesíti feladatát, ha az érdeklődést a második- harmadrendű zeneművek és előadókra leszorítja. Amikor már megvan egy új zenei gondolkodás alapja — a magyar napi zene — és fejlődésnek indul irány, ki van jölvő az útja. Többreugri közönségünk zenei ítéloképessége gyermekcipőben jár. Irányítással és tudással meg kell teremteni a korszerű zenei életet.

Ez a munka egyelőre nem bírja el a zeneesztétikai kritikát, mert az már kifejezett és szociálisan megérett zeneközönség szükséglete. Vagy csak kisszámú közönségnek ír az esztétizáló kritikus, vagy pedig felnötesztet játszik egy új irány gyermekéveiben. Zenei életünk tervszerűtlenségében szükség volna egy olyan zenei irócsoporthoz, amely a zeneifűvészet helyét kijelölne a közoktatásban és megje-

Aki Mussolini vagy más európai diktátor hatalomrajutásának történetét ismeri, azt aligha lepheti meg, ha Hitlerrel rövidesen kiderül, hogy ő tulajdonképpen az európai egyensúlyi letéteményese, a világbéke harcias védelmezője, a nemzetközi kapitalizmus dőldegetei kedvence és a nyugati kultúra rendíthetetlen bajnoka a Szovjettel szemben.

(Századunk) Jászi Oszkár.

***

Az új lélek a szeretet jegyében kell, hogy megszülessen. A szeretet pedig jelent: békét, elégedettséget, boldogságot. Ha ez bekövetkezik, akkor az ember élni tud és élni akar. Tehát az új lélek megteremtéséért érdemes küzdeni és kell küzdeni. Mert küzdeni kell az ököljog, a hatalom ellen, melyek tagadják és üldözik a szeretet és ezzel az ember emberré válását.

(Szivárvány, Újpest) Várdi István.

***

Nem a szocializmus és nem a demokrácia bukott meg. A demokrácia és a szocializmus továbbra is srtetlen épységben él a munkásosztály előtt. Megbukásról szó sincsen. Vereségről van szó! A német munkásosztály szenvedett vereséget és e vereségnek a hatása alatt áll most az európai és az európai kívüli munkásmozgalom.

(Szocializmus) Mónus Illés.

***

Az ifjúság pedig, addig is, míg a magyar holnap keleti politikája még születik, jöztél, ha a körülöttünk élő népek nyelvét, irodalmát, művészetét, tudományát, testélektét szeretettel tanulmányozza, mert ez a holnap útja.

(Új Magyarorsá) M. I.

lőlné az utakat a magyar zenekultúra teljes kiépítéséhez. Egy ilyen nagyobb tervben egy részlet a hangverseny-kritika, amely céljában és módjában alkalmazkodik az egészhez. Ennek a munkának az elvégzését és meglátását azonban csak a legfiatalabb vagy csak egy ezután következő zenésztársadalomtól várhatjuk.

(Budapest) Bartók János.

A DAL SZÁRNYAN.

Dalverseny volt Budapesten. Az Országos Magyar Dalosszövetség tartotta évi seregszemléjét. A zenei kultúrrekező közkomái vonultak fel és tüntettek minden politikai tüntetésnél meggyőzőbb módon, az uralkodó rendszer uralma mellett. A népes tömegmozgalommal szélesedett „Liedertafelkultusz” ma mindennél erősebb felépítményei a jelenlegi gazdasági rendnek egész Európában. Törtetlen még és egységes. A munkásdalosszövetségek szervezetei airt törték meg ezt az egységet. Ez ma már nyilvánvaló. A munkásdalmozgalom mai alakulatai elvörös ugyanabból a kultúrmagból nőttek ki, mint a polgáriak azzal a különbséggel, hogy egy évszázaddal később megmutatózó társadalmi tagozódásnak megnyilvánulásai. A pontosan lemasolt keretek, ha annakidején korszerű formákat mutattak is, nem telítődtek a negyedik rend, minden eddigi elítő formalizált tendenciával. Legfőljöb politikai jelszavaikban különböztek a polgári elődöktől. Ma már ez is nyilvánvaló. Érti ezt a magyarországi munkásdalmozgalom vezetősége is és keresi az új hangot. Sikerül-e majd megtalálnia — ez kérdéses. Az adott helyzet mindenképp dilemma elő állítja a mozgalom vezetőit. Míg a válságos gazdasági rendjéit alátámasztó polgári kultúrrekező ma még eredmé-

nyesen nyúlhat vissza a köztudatban jól konzervált zenei tradíciókhoz, a munkásdalmozgalom ezt nem teheti. A munkásdalokultúrának ninesenek társadalmi tradíciói, csak politikai és mozgalmi tradíciói vannak. De éppen a változott politikai és mozgalma helyzet kövteit változásokat, ezek a tradíciók tehát nem alkalmazhatók. Fennmarad egy gyökeres reform lehetősége. Segíthet ez? Szerintem alig. A felülről indított reform mindég a fennálló (esetleg bevált) keretek megtartását igénykzik előlmi. Kérdéses azonban, hogy a negyedik rend osztályharcaiban kialakult zenei mondanivalóság és az időközben feltárt népi eredetű zenei anyag társadalmi eredetű tendenciái nem fogják-e szétrobbantani a munkásdalmozgalom mai kereteit. (Főltve természetesen, hogy mindez kultúrzsűk-séglető öntudatosodott a proletariátusban és nem néhány reformer *vágyálma* esupán.) A munkásdalosszervezet mai kereteire azonban, egyképpen vesztélyt jelent, ha görésösen ragaszkodik a mozgalmi tradíciókhoz, vagy ha ablakot nyit az új szelek előtt. A múlt értékeinek ártértékelése és az új jelenségek feltértékelése a legmehezebb a kultúrmozgalomban. A tekintélyekbe vett vak hit görze és az evolúciós, vagy akár revolúciós tradíciók egyoldalú tisztelate tölti el ma egész Európa társadalmi mozgalma. Ez általános jelenség. A polgárság joggal és eredményesen hivatkozhatik a múltra. Dalosszervezetei nemesak tömeget, de meghaladottsága ellenére, a köztudatban még élő kultúrtradíciókat képviselnek. A mindgyakoribb polgári zenei ünnepekben van valami ráció. Ünneplik azt, hogy még ünnepelhetnek. A munkásdalosszervezetek, ha a mai körülmények között ünnepelhetnének is, igen igen kérdéses — mit ünnepeljenek?!

(Budapest) Justus György.

Szerkesztőségünkben kapható könyvek: Simándy Pál: Az elikkadt hegybeszéd Simon Andor: Alomország.

Sáfary László: Lendület.

Totis Béla dr.: Az ifjúság némi

problémái.

Totis Béla dr.: Szerlem és szaporodás

Totis Béla dr.: Törvény, Erkölcs,

Anyaság.

Remenyik Zsigmond: 7-ik hónap.

Használja a

Mikrofarad rádiótechnikai és vill. gyár gyártmányait

V., Berliń-tér 3.

Felélő szerkesztő és kiadó:

DÉNES BÉLA.

Minden cikkért frója felel.

Kéziratokat nem adunk vissza.

A „Független Szemle” megjelenik évente 10-szer.

Előfizetési ára: évi 3.— pengő.

Külföldre ¼ dollár, illetve az ennek megfelelő összeg.

Postatakarékszám: 51.202.

A nyári hónapok alatt két kettős szám jelenik meg:

július 15-én és szeptember 1-én.

Felélő előfizetőink számára csekklapot mellékelünk, tisztelettel kérjük az esedékes vagy hátralékos díjak beküldését.

Csehszlovákiai előfizetőink pénzküldvényeiket Weisz Zoltán (Mukacevo,

Duchnovicova 14.) címére küldjék.